

Socialpedagogisk handlingskompetens i arbetet med skilsmässobarn – En litteraturstudie

Riikka Gustafsson

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det Sociala området
Identifikationsnummer:	3564
Författare:	Riikka Gustafsson
Arbetets namn:	Socialpedagogisk yrkeskompetens i arbetet med skilsmässobarn – En litteraturstudie
Handledare (Arcada):	Rut Nordlund-Spiby
Uppdragsgivare:	Helsingfors stad
<p>Sammandrag:</p> <p>Syftet med examensarbetet är att ta reda på hur barnen reagerar vid skilsmässa och hur man på daghemmet kan bemöta barnet med hjälp av den socialpedagogiska handlingskompetensen. Arbetet fokuserar sig på barnens reaktioner kring skilsmässa och socialpedagogikens betydelse inom dagvården. Frågeställningarna i arbetet är: Hurudan inverkan har skilsmässa på barnet och hur reagerar barnet på skilsmässa? Vad innebär socialpedagogisk handlingskompetens inom dagvården? Hur kan man använda sig av den socialpedagogiska handlingskompetensen i arbetet med skilsmässobarn? Den teoretiska referensramen är socialpedagogisk syn och Bent Madsens modell om professionellt kunnande. Arbetet är en litteraturstudie och som analysmetod används innehållsanalys. I arbetet användes 10 artiklar. Efter datainsamlingen utfördes litteraturöversikt, resultatredovisning och analys.</p> <p>Resultatet visar att skilsmässobarns problematik är mångsidig och visar sig vara en process. Barnens reaktioner beror på deras individuella egenskaper och skilsmässans skede. Socialpedagogisk handlingskompetens betyder inom dagvården ett mångsidigt professionellt tänkesätt och handlingsförmåga. Det är en syntes av olika kompetenser och kan tillämpas mångsidigt i arbete med skilsmässobarn. För att handlingskompetensen skall nå sin renaste form skall den professionella plocka åt sig bitar från de andra kompetenserna och tillämpa dem till skilsmässobarnsproblemik. Olika kompetenser kan lösa olika problem hos skilsmässobarnen bättre än de andra men alla behövs för att barnets alla behov kan tillfredställas. Resultatet av mitt arbete kan användas inom dagvården både i förebyggande arbete och akut arbete med skilsmässobarn.</p>	
Nyckelord:	Socialpedagogisk handlingskompetens, skilsmässa, skilsmässobarn, barn dagvård, socialpedagogik
Sidantal:	56
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	11.6.2012

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	3564
Author:	Riikka Gustafsson
Title:	Social-pedagogical action competence when working with children of divorce
Supervisor (Arcada):	Rut Nordlund-Spiby
Commissioned by:	Helsinki city
<p>Abstract:</p> <p>The purpose of this study is to find out how children react to divorce and how the day care can respond to the children with the help of the socio-pedagogical action competence. The work focuses on children's reactions to the divorce and the importance of socio-pedagogic in day care. The questions included in the work are: What kind of impact has divorce on the child and how does the child respond to divorce? What does social-pedagogical action competence mean in day care? How should the socio-pedagogical action competence be used when working with children of divorce? The theoretical framework is socio-pedagogical approach and Bent Madsen's model of socio-pedagogical professional expertise. The work is a literature review and content analysis is the analysis method used. 10 articles are included in this study. After data collection literature review, the results and analysis were carried out.</p> <p>The results show that children's problems in divorced families are versatile and are found to be a process. Children's reactions depend on their individual characteristics and divorce stage. Social-pedagogical action competence in day care means a versatile professional thinking and action. It is a synthesis of different competences and can be applied versatile while working with children of divorce. In order for the action competence to reach its purest form the professional has to gather pieces from the different competences and apply them to the problems of children of divorce. Different competences solve various problems that these children have, some better than others but they are all needed in order to satisfy the child's every need. The result of my work can be used in day care, both in preventive and emergency work with children of divorce.</p>	
Keywords:	Social-pedagogical action competence, divorce, children of divorce, daycare, social pedagogic
Number of pages:	56
Language:	Swedish
Date of acceptance:	11.6.2012

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	3564
Tekijä:	Riikka Gustafsson
Työn nimi:	Sosiaalipedagoginen toimintapätevyys avioerolasten kanssa työskennellessä
Työn ohjaaja (Arcada):	Rut Nordlund-Spiby
Toimeksiantaja:	Helsingin kaupunki
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää kuinka lapset reagoivat avioeroon ja kuinka päiväkodissa voidaan kohdata nämä lapset sosiaalipedagogisen toimintapätevyuden avulla. Työ keskittyy lasten reaktioihin avioeron aikana ja sosiaalipedagogiikan merkitykseen päivähoitossa. Tutkimuskysymykset ovat: Mikä merkitys avioerolla on lapsen ja kuinka lapsi reagoi avioeroon? Mitä sosiaalipedagoginen toimintapätevyys päivähoitossa tarkoittaa? Kuinka sosiaalipedagogista toimintapätevyyttä voi hyödyntää avioerolasten kanssa työskennellessä? Teoreettisena viitekehyksenä on käytetty sosiaalipedagogista lähestymistapaa sekä Bent Madsenin mallia sosiaalipedagogisesta ammatillisesta osaamisesta. Opinnäytetyö on kirjallisuuskatsaus ja analyysi menetelmänä on käytetty sisältöanalyysia. Työ sisältää 10 artikkelia. Aineiston keruun jälkeen suoritettiin kirjallisuuskatsaus, tuloksien esittely ja niiden analyysi.</p> <p>Tuloksien mukaan avioerolasten ongelmat ovat monimuotoisia ja ilmenevät prosessina. Lasten reagointi riippuu heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan ja avioeron vaiheesta. Sosiaalipedagoginen toimintapätevyys tarkoittaa päivähoitossa monipuolista ammatillista ajattelutapaa ja toimintaa. Se on eri pätevyyksien synteesi ja sitä voidaan käyttää monipuolisesti avioerolasten kanssa työskennellessä. Jotta toimintapätevyys voisi saavuttaa puhtaamman muotonsa, on ammatillaisen poimittava palasia eri pätevyyksistä ja soveltaa niitä avioerolasten ongelmiin. Eri pätevyudet voivat auttaa eri ongelmiin, toiset paremmin kuin toiset, mutta niitä kaikkia tarvitaan jotta lasten kaikkiin tarpeisiin voidaan vastata. Opinnäytetyöni tuloksia voidaan käyttää sekä ehkäisevässä että akuutissa työssä avioerolasten kanssa.</p>	
Avainsanat:	Sosiaalipedagoginen toimintapätevyys, avioero, avioerolapset, päivähoito, sosiaalipedagogiikka
Sivumäärä:	56
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	11.6.2012

INNEHÅLL

1	Inledning.....	7
1.1	Bakgrund	7
1.2	Precisering av problemformulering och avgränsning	9
1.3	Arbetets struktur	10
2	Tidigare forskning	11
3	Syfte och frågeställningar	19
4	Teoretisk referensram	20
4.1	Socialpedagogisk syn.....	20
4.2	Socialpedagogisk handlingskompetens uttryckt i Madsens bildningsblomma.....	21
4.2.1	<i>Den produktiva kompetensen.....</i>	<i>22</i>
4.2.2	<i>Den expressiva kompetensen</i>	<i>22</i>
4.2.3	<i>Den kommunikativa kompetensen</i>	<i>23</i>
4.2.4	<i>Den analytiska/syntetiska kompetensen</i>	<i>23</i>
4.2.5	<i>Den femte kompetensen som handlingskompetens</i>	<i>24</i>
5	Genomförandet av studien.....	26
5.1	Litteraturstudie	26
5.2	Datainsamling.....	27
5.3	Urvalskriterier	28
5.4	Innehållsanalys.....	29
5.5	Etik i litteraturstudier	30
6	Resultat	31
6.1	Psykologiska problem	33
6.2	Sociala problem.....	34
6.3	Problem i människoförhållanden	35
6.4	Känsla av att inte bli hörda	36
6.5	Dysfunktion i familjen.....	37
7	Analys och tolkning av resultatet	38
7.1	Socialpedagogisk syn i arbetet med skilsmässobarn.....	38
7.2	Produktiv kompetens i arbetet med skilsmässobarn.....	39
7.3	Expressiv kompetens i arbetet med skilsmässobarn	40
7.4	Kommunikativ kompetens i arbetet med skilsmässobarn	41
7.5	Analytisk/syntetisk kompetens i arbetet med skilsmässobarn	43
7.6	Handlingskompetens i arbetet med skilsmässobarn.....	43
8	Diskussion	45

8.1	Slutdiskussion.....	45
8.2	Metodikdiskussion	48
8.3	Undersökningens arbetslivrelevans	49
8.4	Förslag på vidare forskning	52
	Källor	53
	Bilaga 1.....	57
	Bilaga 2.....	58

1 INLEDNING

Under många års arbete inom dagvården och som privat barnskötare har jag stött på flera skilsmässofall och upplevt barnens reaktioner till denna. Jag har upplevt att det behövs mera kunskap om hur barnen reagerar till sina föräldrars skilsmässa och på vilket sätt dagvårdspersonalen kan möta de här barnens behov i det dagliga arbetet. Mitt arbete kommer vara till nytta i både det förebyggande arbetet med skilsmässobarn och i det långsiktiga arbetet. I det förebyggande arbetet kan man observera hur barnen reagerar och tillämpa de socialpedagogiska arbetsmetoder som jag kommer att presentera i mitt arbete. I det långsiktiga arbetet använder man samma metoder men på ett mera långsiktigt och målmedvetet sätt. Mitt arbete kan också fungera som allmänt stöd till arbete med småbarn för att den grundar sig på socialpedagogiken som är grundteorin inom småbarnsfostran.

1.1 Bakgrund

Varje år upplever 30 000 barn i Finland sina föräldrars skilsmässor. I statistiken ligger Finland i topp av alla Europas länder. Skilsmässorna har inte ökat till antal under 2000-talet utan de har hållits vid cirka 13 000 varje år. Det finns några problem angående statistiken av skilsmässor i Finland. I statistiken syns bara skilsmässor och inte t.ex. separationer av sambor. Enligt Statistikcentralen upplevde 16 000 barnfamiljers föräldrar skilsmässor under året 2005 i Finland. När familjen upplever en skilsmässa finns det många enheter som jobbar med familjernas barn t.ex. daghemmet, skolan, barn rådgivningen, familj rådgivningen och församlingen. Fastän de här enheterna inte skulle erbjuda direkt hjälp till skilsmässan är de ändå i kontakt med familjerna och behöver information om skilsmässan och dess inverkan på barnet. Information behövs t.ex. i sådana frågor som 1) Hur kan jag stöda barnet och föräldrarna när de genomgår en skilsmässa? 2) Är skilsmässan en privat sak och något som professionella t.ex. på daghemmet skall hålla sig utanför? 3) Var går gränserna i mitt eget arbete? (Koskela 2008 s. 5)

Socionomen har en speciell plats inom dagvården och småbarnsfostran. Socialarbetarna och nuförtiden också socionomerna har genom tiderna ansetts vara experter i barnfamiljers välmående, speciellt när saker och ting går dåligt. Problem i vardagen avspeglas automatiskt till dagvården. Dagvården spelar också en viktig roll i barnskyddets tidigt ingripande strategi, eftersom dagvården bemöter familjer och barn i en ganska neutral miljö. Till de här klienterna kan också skilsmässofamiljer höra. Specialbarnträdgårdslärarna har inte heller varit svaret till dessa behov eftersom deras utgångspunkt till arbetet är barnets inlärningssvårigheter istället för en social utgångspunkt eller familjens sociala problem och brister i välmående. Eftersom socionomer har kunskap om bl.a. sociala områdets servicesystem och klientarbete samt etiska aspekter som berör båda fälten kan man klart se socionomer som en ny resurs inom dagvården. (Tast 2003 s. 14-15)

Det är viktigt att komma ihåg att föräldrarnas skilsmässa i sig inte är skadligt för barnen. Avgörande faktorer är hur skilsmässan förverkligas, hurdant förhållande föräldrarna har efter skilsmässan och hurdant förhållande föräldrarna har haft före skilsmässan. Skilsmässan är alltid en sak som berör hela familjen. Föräldrarna har ofta en känsla av att barnen inte är medvetna om vad som håller på att hända i familjen. Barnen kan kanske inte nämna det som de har märkt händer, men det kan ändå orsaka förvirrande känslor, ångest, rädsla eller illamående åt barnen. Vid föräldrarnas skilsmässa kan barnen drabbas av utvecklingskriser och livsförändringskriser. En livsförändringskris kan utvecklas till en traumatisk kris om barnet inte får tillräckligt med uppmärksamhet. Om skilsmässan händer oväntat eller om barnet hamnar i mitten av sina föräldrars vårdnadstvister och i värsta fall om kontakten med den ena föräldern bryts kan skilsmässan också bli en traumatisk upplevelse. Det är först och främst föräldrarnas uppgift att berätta åt barnen om skilsmässan och alla saker som den berör. Det är också viktigt att föräldrarna berättar om de här sakerna åt barnen tillsammans och att det i förväg är bestämt vad som skall berättas för barnet. Man skall prata ärligt och sakligt åt barnet, oberoende av barnets ålder. Detta är viktigt, för ifall barnet inte blir informerat om skilsmässan hamnar hon bilda egna teorier och förklaringar till skilsmässan och dess orsaker i sina egna tankar. (Koskela 2008 s. 21-25)

Det är bäst att föräldrarna berättar om skilsmässan redan i ett tidigt skede till dagvården. När alla parter är medvetna om situationen hjälper det att förstå barnet och familjen bättre och stöda dem på rätt sätt. Personalen inom dagvården bör inte heller fråga av barnet om hurdan situationen är mellan hennes föräldrar utan ansvaret att meddela om läget ligger hos barnets föräldrar. Ansvaret att berätta saker ligger aldrig hos barnet. Man måste också komma ihåg att det inte är lätt för föräldrarna att berätta om sina problem. För en del föräldrar kan det ta länge att berätta om skilsmässan. Det underlättar processen om föräldrarna redan färdigt har ett bra och tillitsfullt förhållande med dagvården och dess personal. Om man som personal är orolig över barnets eller familjens situation är det viktigt att ta det till tals redan i ett tidigt skede. På detta sätt kan man hindra problemet från att växa allt för stort och man kan tillsammans hitta på lösningar som hjälper alla parter. Utgångspunkten i det tidiga ingripandet är alltid barnets bästa. Man skall ta oron till tals speciellt om föräldraskapet har blivit betydligt svagare. Det är viktigt att man pratar om sin oro också på arbetsplatsen. (Koskela 2008 s. 31-32)

Bent Madsen beskriver den socialpedagogiska handlingskompetensen med en modell som han kallar för bildningsblomma. I blomman beskriver han fyra praxisfält som är centrala i socionomens arbete. Sedan kopplar han praxisfälten till de fyra socialpedagogikens grundläggande kompetenser. Madsen kallar den femte dimensionen i sin blomma för den femte kompetensen. I den sista kompetensen bildar alla de andra kompetenserna en helhet där också den professionellas personlighet spelar en stor roll. (Ranne, Sankari, Rouhiainen-Valo, Ruusunen 2005)

I mitt arbete kommer jag att använda mig av följande teoretiska utgångspunkter; socialpedagogiskt synsätt och Bent Madsens bildningsblomma. Centrala begrepp i mitt arbete är socialpedagogisk handlingskompetens, skilsmässa, barn, barn dagvård och socialpedagogik.

1.2 Precisering av problemformulering och avgränsning

Efter mina studier inom sociala området har jag lärt mig om socionomens och socialpedagogikens möjligheter inom dagvården och småbarnsfostran. Jag tycker också att pro-

blematiken som ligger bakom skilsmässobarn och deras familj är något som socionomen kan hantera bra eftersom deras yrkeskompetens ger dem en bred handlingsförmåga. För att kombinera de här två ämnena ville jag skriva mitt examensarbete om hur man som socionom kan använda den socialpedagogiska handlingskompetensen inom dagvården för att stöda och bemöta skilsmässobarn. Arbetet är ett projekt tillsammans med ett kommunalt daghem i Helsingfors och resultatet kommer att utnyttjas i deras verksamhet.

Jag har valt att avgränsa mitt arbete så att fokuset ligger på barnens symptom vid en skilsmässa och i socialpedagogisk handlingskompetens inom dagvården. Fokuset ligger på barn i dagvårdsålder men även barn i ungdomsålder kommer att behandlas eftersom det inte gjorts så många undersökningar om barn i dagvårdsåldern. Jag motiverar min avgränsning också med det att ungdomsproblematiken oftast visar sig redan i dagvårdsåldern och att ungdomsproblematiken är viktig att veta om för att effektivt förebyggande arbete skall kunna utföras.

1.3 Arbetets struktur

I kapitel 1 berättar jag om bakgrunden till mitt arbete som består av socionomens roll inom dagvården, skilsmässobarns problematik och socialpedagogiska handlingskompetensen. I detta kapitel avgränsar jag också min problemformulering och arbetets inriktning. I kapitel 2 redogör jag för tidigare forskning som jag hittat. I kapitel 3 går jag närmare in på mitt syfte och mina frågeställningar. I kapitel 4 presenterar jag min teoretiska referensram som är Bent Madsens teori om socialpedagogiska handlingskompetensen och den socialpedagogiska synen. Kapitel 5 handlar om metodiken och arbetets genomförnings process. I kapitel 6 presenterar jag mina resultat som kom fram från de valda artiklarna. I kapitel 7 analyserar jag resultaten och kopplar dem ihop med min teoretiska referensram. Jag avslutar mitt arbete med en slutdiskussion, metodikdiskussion, arbetslivrelevans och förslag för vidare forskning.

2 TIDIGARE FORSKNING

Jag har jobbat många år inom dagvården och jobbat som barnskötare i privata familjer. Barnens reaktioner har enligt mig varierat beroende på miljön. I dagvården led barnen av olika beteendeproblem och rastlöshet. De började också strida med sina kompisar och var känsligare. Hemma var barnen bl.a. ledsna vilket visade sig genom att de grät mycket och hade sömnproblem. Barnen bar också oro över den bortflyttade förälderns välmående. Det som jag upplevde positivt var att barnen hade vilja att prata om sina känslor bara man gav dem tid och utrymme.

Om socionomens handlingskompetens har jag tidigare kunskap om eftersom det är en relevant teori inom vår socionomutbildning. Vi har i skolan läst om Bent Madsen och hans bildningsblomma inom basgruppsarbetet och haft den som en övergripande teori genom hela utbildningen. Det kommer att bli intressant att tillämpa bildningsblomman till skilsmässobarn och dagvården eftersom jag konkret får tänka på hur man kan använda sig av alla de olika handlingskompetenserna i sitt jobb.

Jag har koncentrerat mig till licentiatavhandlingar och doktorsavhandlingar vid Tammerfors och Jyväskyläs universitet. Jag har hittat forskningar genom att söka på Universitetens egna biblioteksdatabaser. Där har jag lyckats hitta forskningar som ger mig mycket mångsidig bakgrundsinformation för mitt forskningsområde. Som sökord i universitetens databaser har jag använt *skilsmässa, barn och skilsmässobarn*. Som sökspråk använde jag finska, svenska och engelska. Jag sökte också artiklar från Centralförbundet för barnskyddets biblioteksdatas. Där sökte jag med sökorden *avioero* och *lapsi* eftersom förbundet oftast publicerar på finska. Jag hittade många intressanta artiklar men få handlade om barnens känslor och hur de reagerar vid skilsmässan. De flesta av artiklarna koncentrerade sig på föräldraskap och hur man kan förstärka det vid skilsmässan. I den här sökningen hittade jag också boken ”Ero, vanhemmuus ja tukeminen” varifrån jag valde två artiklar.

Eeva Tast (2003) har skrivit sin licentiatexamen vid Tammerfors Universitet och den heter ”Sosionomin (AMK) osaamisprofiili varhaiskasvatuksessa ammattikorkeakoulun opettajien näkemänä”. Forskningen är delad i två olika delar och den första delen är

forskat ur yrkeshögskolelärares synvinkel. I den andra delen forskar hon ur arbetslivets och studerandens synvinkel. I den första forskningen försöker Tast kartlägga socionomens (YH) professionella kunnande och uppbyggnaden av sakkännedomen inom småbarnsfostran. Ämnet beaktas från sociokulturella och kontextuella utgångspunkter samt genom en växelverkan mellan samhällets -, utbildningens -, arbetsgemenskapens -, och studerandenas verkligheter. Forskningen strävar efter att ta reda på hur de här olika parterna anser att socionomens professionella sakkunnighet inom småbarnsfostran är. Forskningen är en kvalitativ forskning och som teoretisk referensram har skrivaren använt uppfostringsvetenskaplig teori, sociologisk teori och socialpsykologisk teori. Hon ville använda många olika teorier dels för att bättre förstå alla parterns åsikter om socionomens utvecklade sakkunnighetsprofil och dels för att förstå processen på olika nivåer. Insamling av data har hon genomfört genom att observera aktuella förändringar som pågår i samhället, med hjälp av delfi-metoden inom utbildningsinstitutionen samt senare genom temaintervjuer i arbetslivet och genom insamling av narrativt material från studeranden. Forskningens resultaten blev breda och det var svårt att lyfta upp de centralaste punkterna. Lärarna inom socionomens utbildning lyfte ändå upp följande saker som de mest relevanta. Socionomens kunnande och sakkunnighet bör beaktas från en bredare synvinkel till kärnkunnandets synvinkel. Kärnkunnandet innehåller en samhällelig orientering, både i formulering av kunskap och i forskning av den sociala verkligheten. Detta producerar en djupare förståelse för det sociala sammanhanget samt för operativt och metodiskt kunnande inom sociala områdets olika arbetsmiljöer. Lärarna delade upp socionomens sakkunnighet inom småbarnsfostran ytterligare i fem olika områden. Det första var *teoretiskt motiverad professionell sakkunnighet*. Här lyfte hon upp sådana teorier som ekologisk och ekokulturell teori, socio-konstruktivistisk och konstruktivistisk inlärningsteori, socialpedagogisk - och sociokulturell förhållningsätt. Det andra var *färdigheter i stödjande och handledning om uppfostran och kollektivt kunnande*. I detta område lyfte hon upp socionomens kunskap om barnets utveckling och småbarnsfostrens gemensamma mål, metoder och innehåll. Kollektivt kunnande föreställer socionomens breda sociokulturella förståelse samt kunnande av öppet och interaktivt bemötande av olika kollektiv. Det tredje området var *kunnande av familjearbete, barnskyddsarbete och specialpedagogiskt arbete*. Lärarna ansåg att en viktig del av socionomens kärnkunnande är sakkunnighet i arbete med familjer i olika miljöer. I socionomens arbete beaktar man inte småbarnsfostran bara från en individs synvinkel, utan från en samhällelig och kollektiv synvinkel. Det fjärde området innehåller *kännedom av social-*

service system och kunnande av servicehandledning. Socionomen förväntas ha bred kunskap om social- och hälsovårdstjänster samt känna till lagen som berör detta område och om hur lagen kan tillämpas. Som femte område nämnde lärarna *kunnande av mångprofessionellt arbete samt ledarskaps- och utvecklingskunnande.* Kunnande av team- och nätverksarbete samt mångprofessionellt samarbete anses som en viktig del av socionomens specialkunnighet. Lärarna anser att socionomstuderanden redan under studierna får en beredskap till dessa arbetsmodeller genom tätt samarbete med arbetslivet och olika utbildningar inom sin egen yrkeshögskola. Socionomer får också under sin utbildning kunskap om evaluering, forskning och utveckling av teamarbete. (Tast 2003)

Kristina Väyryns (2008) licentiatexamen heter ”Lapsen tuska huoltoriidassa - Elämä vanhempien välissä” och den är skriven vid Jyväskylän universitet. Forskningen är en kvalitativ forskning och den försöker lyfta fram barnens röst ur föräldrarnas vårdnadstvist. Forskaren har intervjuat fyra unga vuxna och fått fram intressanta resultat från forskningsmaterialet. Resultaten visade att barnets liv under skilsmässan var oväntat svårt och tungt. I vardagen och efter händelser som rättegångsregleringar hämtade med sig upplevde barnet ensamhet, oro, ångest och depression. I skilsmässofall där båda eller någondera av föräldrarna starkt strävade efter sin egen seger kände barnet sig sårat eftersom hon upplevde sig som en speljäs i föräldrarnas strider. I intervjumaterialet kom det upp att informationen barnen hade fått av sina föräldrar var väldigt ensidig. Barnen hade diskuterat med sina föräldrar om praktiska arrangemang men inte om konflikter som skilsmässan innehöll. Barnet hade också känt sig som mottagare i diskussioner och inte som en jämlik part. Växelverkan mellan barnet och föräldrarna fattades alltså i diskussionerna. Barnen upplevde att diskussionerna med föräldrarna hade innehållit rykten, villkor, påtryckningar och hot som ställde barnet i en motstridig situation i förhållande till sina föräldrar och situationen som pågick. I materialet kom det fram att barnen upplevde vårdnadsstriden i många olika sammanhang i sitt liv, både före och efter vårdnadsstriden. Unge vuxna upplevde också att domstolens beslut inte hjälpte att lösa de största striderna angående barnets vårdnad, boende och barnens rätt att träffa sina föräldrar. Forskningen lyfte också fram barnens risk att ställas i en vuxens position i vårdnadstvisterna. När de vuxna inte kan bestämma över saker som berör barnet finns risken att barnet måste ta den vuxnas position i familjens hierarki. Därmed blir vårdnadstvisten en riskfaktor i barnens och ungdomens mentalhälsa. (Väyrynen 2008)

Sirpa Salos (2009) artikel ”Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun” i boken ”Ero, vanhemmuus ja tukeminen” handlar om barnens välmående när det finns problem i ett förhållande och om det finns samband mellan föräldrarnas problem och hur barnen reagerar. Artikeln baserar sig på hennes licentiatexamen. Tatt ville också ta reda på hur långvariga föräldrarnas problem var och ifall längden av problemen påverkar barnens välmående och symptom. Till sist ville hon undersöka om föräldrarna försökte skydda sitt barn från konflikterna eller om barnen var med i konfliktsituationer samt hur dessa faktorer påverkar uppståndet av barnens problem. Till studien inkluderade hon alla familjer som sökte sig till hennes mottagning i familjerådgivning och som hade barn i över 3 års ålder. I den slutliga sampel var 78 föräldrar och 115 barn med. Mammornas medelålder var 42,6 år och pappornas 45,1 år. Under träffarna med respondenterna försökte hon kartlägga föräldrarnas problem, både deras allvar och längd. Eftersom barnen inte var med på träffarna använde Salo SDQ-frågeformulär (The Strengths and Difficulties Questionnaire) för att få en helhetsbild av barnens situation. Resultaten visar att av 115 barn hade över hälften någon sorts beteendeproblem eller psykiska symptom. Allvarliga problem fanns i 34 (65 %) familjer av 52. Resultat gällande sambandet mellan föräldrarnas problem och barnens beteende visade ett starkt samband. Detta stämmer med tidigare forskningar som visar att dysfunktionerande parförhållanden, stridigheter mellan föräldrarna och konflikter syns i barnet som problem i emotionellt liv, beteendeproblem, problem med vänner och sämre kognitiva förmågor. Längden av föräldrarnas problem visade sig också att ha en stor inverkan på barnens problem. När föräldrarnas problem hade pågått längre än 2 år blev barnens problem flera på alla undersökta områden. Detta stämmer också med tidigare forskning som anser att längden av föräldrarnas problem påverkar barnets välmående. De barnen som ofta var närvarande i sina föräldrars strid hade allvarliga beteendeproblem och psykiska symptom. Undersökningens resultat visar att det inte är bra till barnets välmående att leva under konstanta strider och konflikter. Salo påpekar också att själva skilsmässan inte nödvändigtvis är det som orsakar barnens problem utan också den stressande miljö och dysfunktionen i familjen före skilsmässan är en stor orsak till problemen. (Salo 2009)

Sirpa Salo (2011) har skrivit sin doktorsavhandling vid Jyväskyläs Universitet och den heter ”Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa”. Salos doktorsavhandling baserar sig på hennes licentiatavhandling som handlar om föräldrarnas parförhållandeproblems relation till barnens beteendeproblem och psykiska symptom. Hon har valt två forskningsriktlinjer, kvalitativ forskning inom par terapi och kvantitativ förfrågningsforskning. I den kvalitativa par terapi forskningsdelen ville hon ta reda på hurdan betydelse det har när man tar upp frågor gällande föräldraskap inom par terapi. Salo ville med den här metoden dels gå djupare in i olika fostringsmetoder och barnens reaktioner till föräldrarnas problem och dels se ifall det är möjligt att stöda förändringen i föräldrarnas och barnens växelverkan inom par terapi. I den traditionella par terapin glömmar man lätt barnens situation för att man koncentrerar sig på föräldrarnas problem. En annan möjlighet är att man orsakar skuldmedvetenhet och ångest i föräldrarna när man tar upp ämnet och därför vill man undvika det. För att göra situationen lättare använde Salo släktträdsmetoden inom parterapi med sina klienter. Idén var att föräldrarna genom släktträden kunde bli medvetna om de fostringsmetoder som de använder och som möjligtvis har blivit använda också av deras egna föräldrar. När man blir medveten om sådana likheter kan man också fundera på hur man kan utveckla dem åt ett bättre håll med sina barn. I den kvantitativa forskningsdelen ville Salo ta reda på hurdan psykiskt välmående de deltagande familjernas barn hade. Detta genomförde hon med ett SDQ-frågeformulär (The Strengths and Difficulties Questionnaire). Det psykiska välmående betyder i detta fall olika välmående dimensioner som SDQ-formulären tar upp. Dimensionerna är emotionella problem, beteendeproblem, hyperaktivitet, problem i relationen med jämbördiga och mängd av prosocialitet. Sedan kartlade Salo alla andra faktorer i familjen som påverkade barnens psykiska välmående. De andra faktorerna var barnens och föräldrarnas bakgrundsfaktorer, föräldrarnas uppfostringssätt, föräldrarnas problem och barnens sätt att reagera till sina föräldrars problem. I Salos forskning var 207 barn med. Av de här barnen hade lite över hälften (57,0%) någon grads psykiska symptom. Allvarliga symptom hade 72 barn (34,8%) och lindriga symptom 46 barn (22,2%). 89 barn (43,0%) hade enligt sina föräldrar inga symptom. Enligt Salos resultat tyckte mammorna som deltog i forskningen att deras barn hade mest beteendeproblem. Näst största problemområdet var problem i relationen med jämbördiga och låg prosocialitet. Av alla 106 familjer hade barnen psykiska symptom i 76 familjer (71,7%). Allvarliga symptom fanns i 51 familjer (48,1%) och lindriga problem i 25 familjer

(23,6%). I 28,3% av familjerna tyckte föräldrarna att deras barn inte hade symptom oberoende av föräldrarnas konflikter och problem. Nästa resultat handlade om andra faktorer som påverkade barnens psykiska välmående. Resultaten visade att två saker som förklarar barnens symptom är föräldrarnas strider när barnet är närvarande och familjevåld. Enligt mammorna förutspår de här faktorerna beteendeproblem åt barnet och enligt papporna svaga sociala färdigheter. I resultaten gällande fostringssätt visade det sig att det i familjer där mamman hade ett varmt fostringssätt hade barnen en hög prosocialitet. I familjer där pappan använde mycket behavioristisk kontroll lärde barnen mycket sociala färdigheter. När man tittade på skillnader mellan familjens barn tyckte mammorna att pojkarna hade mera hyperaktivitet och enligt papporna hade de yngsta barnen mera problem i relationen med jämbördiga. När man undersökte mammornas observationer om barnens reaktion till sina föräldrars problem och deras betydelse till det psykiska välmående visade det sig att barnens oro över sina föräldrars problem hängde ihop med prosocialitet och emotionella problem. Också situationer då barnet tar någon förälders sida i en konfliktsituation hängde ihop med emotionella problem. Resultat i parterapi visar att det fanns skillnader för varför barnen togs upp i diskussionen i parterapi. Terapeutens utgångspunkt i att ta upp barnen i diskussionen var alltid oron över barnen. Om föräldrarna började prata om barnet var det på grund av att de ville ha svar till frågor som gällde familjens dynamik. Föräldrarna använde diskussion om barnet ofta som en dold eller öppen orsak till att skuldsätta den andra parten eller för att appellera till den andra för att få fram sin egen strävan och önskningar gällande parförhållandet. Den andra forskningsfrågan som resultaten gav svar till var föräldrarnas och barnens växelverkan. Det intressantaste resultatet var att de barnen som kom fram i SDQ-testen som mest psykiskt välmående var de som for iväg då föräldrarna stred. De barnen som testen utvärderade som psykiskt illamående var de som bar oron över föräldrarnas problem och som också fungerade som skiljedomare i föräldrarnas konflikter. De här sakerna belastar barnet och är en risk för hennes välmående. Resultaten i släktträdsmetoden visar att samma mönster och inslag i fostringsmetoderna följde generation efter generation. De modeller som föräldrarna hade fått hemifrån vad det gäller växelverkan mellan familjemedlemmar eller växelverkan i parförhållandet upprepas i deras egen familj och parförhållande. Samma resultat hade nåtts fast föräldrarna medvetet hade försökt ändra sina modeller från barndomen. Ändringen hade bara lyckats ifall föräldrarnas barndom också hade lärt alternativa modeller. Den sista saken Salo ville lyfta fram var hurdana ändringar som

skedde i föräldrarnas och barnets växelverkan under parterapi. Resultaten visade att parterapi hade en positiv inverkan inom växelverkan i familjen, mellan alla medlemmar. Bara det att terapeuten hade tagit upp barnen i diskussionen hade fått föräldrarna att fundera över sitt eget beteende och roll inom växelverkan i familjen. Släkträdsmetoden hade gjort föräldrarna medvetna över sina egna växelverkningsrelationer och hade fått dem att vilja ändra på dem. (Salo 2011)

Mari Brombergs och Mia Hakovirtas (2009) artikel ”Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen” handlar om barnets välmående och pappans roll i barnets liv efter skilsmässan. Broberg och Hakovirta har tagit reda på hur samband det finns mellan pappans deltagande i barnets liv och barnets välmående. Som metod har de använt en bred förfrågan om välmående riktad till barnfamiljer. Som tema hade de barnfamiljers välmående samt barnets och föräldrarnas relationer efter skilsmässan. Forskningen utfördes året 2002 och i resultaten redovisas svaren av 592 ensamstående familjer och 553 nyfamiljer. I alla familjer var pappan den föräldern som bodde annanstans. Forskningen visar att i 70 % av familjerna träffar barnet sin pappa mera än en gång i månaden. I 30 % av familjerna träffade barnen sin pappa mindre än en gång i månaden. Det fanns också skillnader mellan familjetyperna. 80 % av ensamstående familjernas barn träffade sin pappa varje månad, däremot så träffade barnen i nyfamiljerna sin pappa varje månad i bara 60 % av fallen. Vad det gäller pappans ekonomiska bidrag till barnets liv visade forskningen att pappor inte var lika förbundna till barnets liv som mammor. Skillnader fanns igen mellan familjetyperna då 60 % av ensamstående familjerna kände att pappans ekonomiska deltagande var dåligt men däremot så var endast hälften så stor del av de nya familjernas svar samma sak. Resultaten i sig är inte överraskande eftersom ensamstående familjers ekonomiska situation oftast är svagare än de som har två vuxna. I resultat angående socialförbindelse var ensamstående familjernas pappor mera deltagande än de nya familjernas pappor. 64 % av ensamstående mammorna var nöjda med pappans deltagande i barnets liv och med pappans och barnets relation allmänt. Däremot var nya familjernas mammor nöjda med samma saker i bara 58 % av fallen. Resultaten är i direkt proportion med tidigare resultat om hur ofta barnen träffar sina pappor, dvs. ensamstående familjers barn träffar sina pappor oftare än nya familjers barn. Cirka 70 % av svaren visar att respondenterna var nöjda med deras samarbete med den andra föräldern. Här fanns det inga skillnader

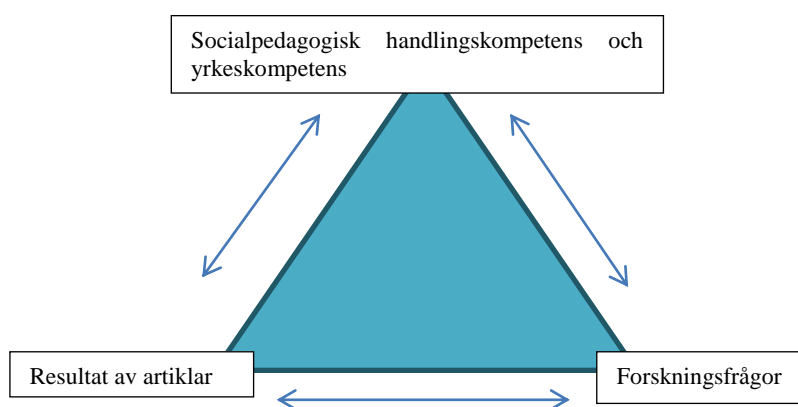
mellan ensamstående familjer och nya familjer. När mammorna frågades om deras barn led av psykiska problem, sociala problem eller andra problem var resultaten väldigt låga dvs. enligt mammorna hade barnen väldigt lite problem. Det fanns inte heller skillnader här mellan de olika familjetyperna. I forskningen kunde man allmänt konstatera att sambandet mellan pappans delaktighet och barnens välmående var lite starkare i ensamstående familjerna än i de nya familjerna. Speciellt föräldrarnas dåliga samarbete och pappans svaga ekonomiska förbindelse avspeglades i barnen mera starkt i ensamstående familjer än i nya familjer. Skilsmässan orsakar alltid många förändringar i barnets liv och en speciell risk ligger i föräldrarnas förmåga att samarbeta efter skilsmässan. Om föräldrarna har en dålig relation är också barnets relation med den ena föräldern hotad. Utifrån tidigare forskningar kan man konstatera att vad det gäller barnens välmående och relation med pappan ligger inte tyngden på hur ofta papporna träffar sina barn utan i kvaliteten av träffarna, den tidsmässiga längden av träffarna och pappans ekonomiska deltagande i barnets liv. I Finland ser man ett direkt samband mellan barnens välmående, pappans deltagande i barnets liv och föräldrarnas samarbete. Om föräldrarna lyckas skapa en kontinuerlig vardag där de fortsätter att samarbeta tillsammans för barnets bästa underlättar de också för barnen att klara sig genom skilsmässan. Därför kan man konstatera att stödande av föräldrar vid en skilsmässa också förebygger barnens välmående i skilsmässan. Familjepolitikens mål och betoningar borde riktas till att främja barnens mänskliga relationers kontinuitet och till att skapa likvärda möjligheter till båda föräldrarna att kunna vara delaktiga i barnets liv också efter skilsmässan. (Bromberg & Hakovirta 2009 s. 123-139)

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med mitt examensarbete är att ta reda på hur barnen reagerar vid en skilsmässa och hur man i daghemmet kan bemöta barnet med hjälp av socialpedagogiska handlingskompetensen. Jag vill ta reda på hur socialpedagogiska handlingskompetensen kan användas för att stöda barnets utveckling och välmående när hennes föräldrar genomgår skilsmässan. Först och främst vill jag göra socionomer samt övrig dagvårdspersonal medvetna om skilsmässobarns problematik och få personalen att ifrågasätta varför de jobbar just med de metoder som de jobbar med. Jag utgår från tre forskningsfrågor som hjälper mig att nå mitt syfte. Dessa är,

1. Hurdan inverkan har skilsmässan på barnet och hur reagerar barnet till en skilsmässa?
2. Vad innebär socialpedagogisk handlingskompetens inom dagvården?
3. Hur kan man använda sig av den socialpedagogiska handlingskompetensen i arbetet med skilsmässobarn?

Jag har även beskrivit mitt arbete med en förklarande bild (se figur 1). Bilden har hjälpt mig att nå mitt syfte genom hela arbetet. Bilden presenterar sambandet mellan de olika delarna av mitt arbete.

Figur 1. Arbetets syfte och innehåll

4 TEORETISK REFERENS RAM

I mitt arbete kommer jag att använda mig av följande teoretiska utgångspunkter; Socialpedagogiska synen och Bent Madsens teori om socialpedagogiska handlingskompetens. Centrala begrepp i mitt arbete är socionomens handlingskompetens, skilsmässa, skilsmässobarn, barn dagvård och socialpedagogik. Några av de centrala begreppen är behandlade redan i det första kapitlet.

4.1 Socialpedagogisk syn

Socialpedagogik som begrepp beskriver ett arbetssätt som har specifika mål och specifika frågeställningar. Detta arbetssätt förverkligas inom samhället som konstant ändrar sig. Socialpedagogikens mål och frågeställningar diskuteras sedan genom olika teorier om samhällets förändring. Socialpedagogiken strävar efter att stöda människor i deras utveckling till att bli självständiga och kritiskt tänkande individer. (Madsen 2001 s. 7)

Socialpedagogiken föddes efter 1500-talet när industrialiseringen och de moderna existensvillkoren började känneteckna den moderna världen. Så som alla olika tider har också industrikulturen sina egna speciella kännetecken som t.ex. olika kulturers bestämda världsbilder som innehåller olika normer och värden. När industrialiseringen tog över tvingades människor att vänja sig vid de nya kraven som det nya samhället ställde. I historiskt ljus har socialpedagogik ansetts som en särskild strategi som bidrar till samhällets integration. Speciellt de integrationsproblem som uppstår på grund av sociala och pedagogiska nödsituationer är socialpedagogik en lösning till. Socialpedagogikens karaktär och innehåll ändras konstant beroende på hurdana nödsituationer det industriella samhället skapar. (Madsen 2001 s. 11-15)

Kaarina Ranne försöker i sin undersökning ta reda på vad kärnan till socialpedagogiken är och vad dess centrala innehåll är. Hon betonar att socialpedagogiken är ett sätt att tänka och handla. För att behärska det socialpedagogiska tankesättet måste man acceptera att det finns många olika uppfattningar om socialpedagogik och många olika definitioner om vad det är. Socialpedagogik är alltid förbundet till situationen och går hand i hand med samhällets läge och den sociala kontexten. Socialpedagogik söker fortfarande

sin plats i vetenskapsfältet både i Finland och i Sverige. Just nu är den centrala uppfattningen att socialpedagogik är en handlingsvetenskap. När tanken och det filosofiska tankesättet förvandlar sig till handling kan man först prata om socialpedagogik. Eftersom socialpedagogik är en så ny vetenskap i Finland söker den fortfarande sina gränser och sitt betoningssätt. Centrala begrepp i all socialpedagogisk handling är gemenskap, delaktighet och dialog. I all socialpedagogisk handling möter det pedagogiska det sociala. Det betyder att uppfattning om samhällets verklighet och dess analys är viktigt i all socialpedagogisk handling. När man möter en klient betyder professionalitet att man kan identifiera sociala sammanhanget i klientens liv och hennes resurser. Möten av dessa två dimensioner syns inte bara i klientens förmåga att utvecklas som individ utan också i processen där klienten stöds i att bli en jämlik och självstyrd medlem i samhället. Ranne har också genom sin undersökning skapat en bild av en nutida professionalitet inom socialpedagogiken. Den här professionaliteten gör ingen diagnos, den förstärker däremot gemenskapen och hjälper också till individens autonomi och respekterar klientens individualitet. Hon fungerar som en medmänniska till klienten och är kunnig om etisk reflektion t.ex. vad gäller makt användning mot klienten. (Ranne 2002 s.15,134-137)

4.2 Socialpedagogisk handlingskompetens uttryckt i Madsens bildningsblomma

Madsen beskriver fem olika typer av praxis som en socialpedagog behöver för att utföra sitt arbete. Kompetenserna är den produktiva kompetensen, analytiska/syntetiska kompetensen, den expressiva kompetensen och den kommunikativa kompetensen. Madsen menar att pedagoger jobbar med hela sin personlighet och hela kroppen. Meningen är inte att man borde utföra dessa kompetenser skilda från varandra eller att man borde kunna identifiera i varje aktivitet vilken kompetens man har använt. Genom de olika aktiviteter och processer som ingår i de olika kompetenserna formas en syntes av kunskap, färdigheter och hållningar. Denna syntes kallar Madsen till handlingskompetens. (Madsen 2001 s. 226-227)

4.2.1 Den produktiva kompetensen

Den produktiva kompetensen representerar allt det som man gör med händer och som man skapar i sin miljö. Madsen pratar här om konkret och materiell produktion som pedagogen måste behärska för att kunna förhålla sig produktivt till sitt liv. Det är viktigt att en pedagog med hjälp av verktyg och redskap kan skapa nytt samt ingripa och omforma sådant som inte fungerar så bra. Pedagogen måste ha färdigheter att lösa en rad praktiska och tekniska uppgifter som kräver hantverksmässig beredskap. Den produktiva kompetensen innehåller också förmågan att kunna erkänna om man inte själv kan någonting. Man skall vara beredd att skaffa sig nya erfarenheter med att be en expert att komma och laga något som man själv inte har erfarenhet av. Den produktiva kompetensen består inte bara av de manuella färdigheter utan också av kunskapsprocesser som vanligtvis ses som en del av det vetenskapliga/experimentella fältet. Madsen menar att produkten måste finnas som en inre föreställning före processen kan utformas. Processen är dock lika viktig som produkten, eftersom det är just genom processen som man som professionell utvecklar sig själv. (Madsen 2006 s. 228)

4.2.2 Den expressiva kompetensen

Den expressiva kompetensen handlar om professionellas estetiska och emotionella dimensioner. I den här kompetensen spelar kroppsspråket en stor roll. Det handlar om sensitiviteten i kroppen och om mångfalden i uttrycken som man utför med sin kropp. Kroppen står här för både kunskap och handling. Kunskap syns genom förnimmelse och handling genom det estetiska uttrycket. Pedagogen måste ha en sensitiv beredskap och kunna lita på sitt eget sinnesintryck och anamma att det finns en stor mängd av kunskap och erfarenhet hos varje människa som aldrig kan nå en form i det talade språket. När man har anammat det kan man planera och utföra sådan estetisk verksamhet som kan skapa en produkt av denna kunskap och erfarenhet. På så sätt kan den tysta kunskapen och erfarenheten få en form som andra kan tolka och som man kan diskutera om. Bra exempel på sådana verksamheter är musik, drama och konst. (Madsen 2001 s. 229)

4.2.3 Den kommunikativa kompetensen

Den kommunikativa kompetensen beskriver vår interaktion med andra människor i vårt arbete. Den blir aktuell i sådana praktikfält där människor är i interaktion med varandra genom handlingar som är språkligt betingade. I dessa handlingar formas ömsesidiga relationer som är uttryck för etiska värden. I alla handlingar mellan människor uttrycks hållningar om hur man bör förhålla sig till andra människor. Kommunikation får en speciell betydelse, eftersom i dialogen med andra människor utgår man från den tanken att den andra människan är som jag; hon har känslor och förnuft, en egen identitet och vilja, en språklig förmåga och handlingsförmåga. Denna förutsättning är en gemensam norm som ligger som grund för all interaktion. Detta är också utgångspunkten till att människor är kapabla att handla tillsammans. Användning av språket är alltså en handling som uttrycker en social relation. Denna relation är buren av tillit; tillit till att den andra pratar sanning och tillit till personen. I samtalet meddelar vi inte bara saker till varandra utan delar något med varandra. För att nå sådana samtal krävs det en kommunikativ kompetens. Det räcker inte att ha språkliga färdigheter. Man måste också ha insikt av mänskliga samspelsprocesser och av normer som en gemenskap är beroende av. (Madsen 2001 s. 230)

4.2.4 Den analytiska/syntetiska kompetensen

Den analytiska/syntetiska kompetensen representerar kunskapsdimensionen i vårt arbete. Madsen menar att denna dimension innehåller all den kunskap vi har om världen runt oss. Han poängterar också att eftersom vår kunskap om världen aldrig kommer att vara identisk med den världen vi befinner oss i är våra bilder av världen grova förenklingar av verkligheten. Han menar att kunskap inte kan sträva efter absoluta sanningar. Vår kunskap om världen kan sträva efter att ligga så nära sanningen som möjligt och hämta klarhet till något fenomen istället för att finna sanningen i dem. De här insikterna om kunskap är ytterst viktiga i all socialpedagogisk handling eftersom vi handlar mot bakgrunden av våra kunskaper. Om det finns oklarhet i vår kunskap kan det leda till oklara handlingar. Central kunskap som pedagogen måste ha är deltagarnas förutsättningar, deras levnadsvillkor samt kunskap om sina egna handlingsmöjligheter som pe-

dagog. Pedagogen måste därför förhålla sig utforskande till den socialpedagogiska verkligheten och kunna producera den kunskap som behövs. (Madsen 2001 s. 231-232)

4.2.5 Den femte kompetensen som handlingskompetens

Den femte kompetensen är en syntes av alla de fyra olika kompetenserna. Inget socialpedagogiskt arbete kan sättas in bara till en av de fyra kompetenserna. Pedagogen måste kunna integrera alla de fyra kompetenserna och kunna utveckla dem i all socialpedagogisk verksamhet. Den femte kompetensen blir den viktigaste av alla kompetenserna eftersom det är först i den gemensamma samverkan som de enskilda kompetenserna når sitt fulla bildningsvärde. Kreativitet är något som Madsen har lämnat till förfogande för de alla fyra kompetenserna. Kreativitet handlar om att kunna tänka och handla på ett skapande sätt i förhållande till sig själv och sin omvärld. Detta borde utnyttjas i alla fyra kompetenserna och den är en central dimension i den femte kompetensen, eftersom den handlar just om att omforma och integrera alla de andra kompetenserna. Bildningsblomman är ett annorlunda sätt att betrakta den socialpedagogiska verkligheten på. Istället för att dela upp verksamheten i olika teorifack organiserar blomman aktiviteter och kompetenser efter sådana processer som är typiska för socialpedagogisk praxis. Tanken med blomman är att den femte kompetensen integrerar all personlig och facklig handlingskompetens till en helhet som behöver alla dess bitar för att fungera effektivt. Handlingskompetens som blir produkten av alla de olika delarna av blomman blir något mera än bara summan av olika delar. Handlingskompetensen är ett uttryck för att pedagogen har skapat ett personligt förhållande till sina fackliga kvalifikationer och skapat en helhet av sin kunskap, sina färdigheter och hållningar. Handlingskompetensen blir ett resultat av en bildningsprocess där pedagogen fyller ut sin yrkesroll med sin person. Pedagogerna måste klargöra hur hon förhåller sig till bildningens vem, vad, hur och varför. Med det menar Madsen att pedagogen måste klargöra följande saker åt sig själv: vem jag är som människa och vem vill jag bli? Vad vill jag och varför vill jag det? Jag skall kunna det vad jag vill. I denna process kommer pedagogen att möta frågan om vad hon vill göra med sin handlingskompetens. Pedagogerna kommer antagligen att möta dilemman mellan vad hon kan och vad hon vill. Här ligger en kritisk reflektion som avspeglar den etiska dimensionen i den socialpedagogiska handlingen. Handlingen är alltså inte en yrkeskompetens utan kanske mera än livsduglighet som också handlar om annat än

bara yrkesmässig utbildning. (Madsen 2001 s. 234-236) Madsen betonar att när man använder en kompetens i en process har den alltid element av de tre övriga kompetenser. Handlingskompetensen blir den viktigaste av alla kompetenser eftersom det är först i den som de andra kompetenserna nå sitt fulla bildningsvärde. Bildningsblomman har ett eget perspektiv som betonar att i femte kompetens integreras de andra kompetenser till en helhet genom pedagogens personlig och facklig kompetens. Om man glömmer detta perspektiv och inte knyter in den femte kompetensen i de enskilda kompetenserna blir det fara att kompetenser blir bara tekniskt utförande och inte socialpedagogisk verksamhet. Man kan t.ex. använda produktiva kompetensen bara för att nå resultat. (Madsen 2001 s. 234-235)

5 GENOMFÖRANDET AV STUDIEN

Genom en kvalitativ forskning försöker man klargöra och förstå något fenomen. I kvalitativa forskningar använder man oftast frågeord som Vem? På vilket sätt? och Varför? Resultaten som forskningen ger uttrycks med ord och meningar istället för siffror. (Nyberg 2000 s. 100) Det finns vissa gemensamma drag mellan kvalitativa forskningar. En kvalitativ forskning har ett intresse mot människors handlingar. Det vill säga man är intresserad av människors betydelser och förståelse av saker. För att förstå sociala gruppers aktiviteter måste man forska i deras symboler och betydelser. I en kvalitativ forskning visar man också intresse för människors beteendemönster. Här koncentrerar man sig på regelbundenheter i en social grupps aktiviteter som t.ex. ritualer, traditioner och kulturella normer. Det är dock inte ens dessa saker som utgör kärnpunkten i en kvalitativ forskning. Det är insamlingen och analysen av data som ger en tydlig identitet till den kvalitativa forskningen. När man behandlar kvalitativ data spelar forskarens identitet en väldigt stor roll både i insamlingen och i tolkningen av data. I analysprocessen måste forskaren vara medveten över sin egen identitet, sina egna värderingar och övertygelser samt acceptera att de är en naturlig del av analysen. (Denscombe 2000 s. 243-244)

5.1 Litteraturstudie

Då det finns mycket publicerad information och artiklar om ett visst ämne är det svårt att hitta all nyttig information på ett ställe. Därför finns det behov av sammanfattningar som är byggda på ett systematiskt sätt för att nå den kunskap som just då behövs. En litteraturstudie går ut på att man samlar material (evidens) genom systematiska observationer som uppfyller vetenskapligt tillförlitliga kriterier på det sättet att man har bästa tillgängliga bevis till observationen. Resultaten finns ofta tillgängliga för allmänheten i form av publicerade artiklar i vetenskapliga tidskrifter men också i andra litteraturstudier som redan gjorda sammanfattningar. En nackdel med en litteraturstudie är att det väldigt sällan är möjligt att få med all tidigare forskning. Resultatet beror mycket på hurdana forskningar man har valt med och hur man tolkar dem. (Forsberg & Wengström s. 19-21)

Jag bestämde mig att göra en litteraturstudie om ämnet barn och skilsmässa eftersom jag anser att barnen inte är lämpade för intervju. Jag ville samla in kunskap om hur barnen reagerar och beteende vid en skilsmässa från utomstående människors synvinkel, så att upplevelserna inte skulle vara individuella. Jag är medveten om att jag med intervjuer skulle ha fått mera exakt kunskap om ämnet, men på grund av min tidsplan och mitt intresse bestämde jag mig för att göra en litteraturstudie. Jag tror också att mina resultat blir mera omfattande när jag sammanfattar andra forskningars resultat till en stor helhet och inte t.ex. bara intervjuar dagvårdspersonal. Jag tycker också att jag genom en litteraturstudie kan kombinera mina två ämnen, hur barnen reagerar vid en skilsmässa och socionomens kompetens inom dagvården, på ett naturligt sätt. Detta gör jag genom mina egna forskningsfrågor och dessutom skriver jag arbetet så att arbetslivet kan ha nytta av det.

5.2 Datainsamling

En systematisk litteraturstudie handlar om att systematiskt söka litteratur samt kritiskt granska och sammanställa den litteratur man hittat inom sitt ämne eller problemområde. Med denna typ av studie syftar man på att skapa en syntes av tidigare forskning av området. Tidigare forskning kan vara t.ex. vetenskapliga artiklar eller andra vetenskapliga rapporter. Det finns inte ett bestämt antal studier som skall inkluderas i arbetet. Vilka studier som blir valda handlar om vad forskaren kan hitta och hurdana krav man ställer på studierna man söker. (Forsberg & Wengström 2003 s. 29-30)

Jag sökte mina artiklar via Arcadas databaser, i Helsingfors Universitets databaser samt på avhandlingar.se och uppsatser.se (se bilaga 1). Mina sökord var *skilsmässa*, *barn*, *reaktion* och *beteende*. Som sökspråk använde jag engelska, finska och svenska beroende på databasen. Med dessa sökord hittade jag artiklar från tre olika synvinklar; skilsmässans följder hos vuxna skilsmässobarn, allmän forskning om hur barns reagerar vid en skilsmässa och artiklar som handlade om föräldraskapet vid en skilsmässa. Via Helsingfors Universitets bibliotekskatalog NELLI hittade jag ännu en forskning. På uppsatser.se hittade jag en kandidatavhandling vars källförteckning innehöll en del bra artiklar. Utgående från den utförde jag en manuell sökning på databasen CINAHL och hittade artiklar där.

5.3 Urvalskriterier

Det viktigaste är att artiklarna och rapporterna är relevanta och för fram ny forskning. I litteraturstudier och källstudier använder man sig av sekundärdata, dvs. något som andra redan har skrivit. Problemet med insamlandet av materialet är att de tidigare forskarna redan har hamnat lämna bort massor av information. Som ny forskare har man bara kontroll över det man väljer med av den existerande data. (Jacobsen 2007 s. 126-127) Kvalitativ forskning använder mest målinriktade urval. Detta betyder att dokument som forskaren väljer med till studien hänvisar direkt till forskningsfrågor som har formulerats. (Bryman 2008 s. 350) I en litteraturstudie försöker urvalet som forskaren väljer beskriva, förklara och skapa förståelse för problemområdet. Urvalet i en kvalitativ studie är inte att välja ut ett stickprov från populationen utan den kan ha en överförbarhet till andra liknande situationer. Urvalsstrategin kan vara avgörande när det gäller resultatet av studie. (Forsberg & Wengström 2008 s. 140)

Det finns några aspekter som forskaren måste ta i beaktande när han söker vetenskapliga artiklar. Första aspekten som kännetecknar en vetenskaplig artikel är primärpublicering av arbetet och tillgängligheten av den. Detta betyder att resultatet av forskningsarbetet redovisas första gången i en vetenskaplig tidskrift. Tidskriften har en ensamrätt till arbetet vilket betyder att ingen annan tidskrift eller bok får använda resultaten. Tillgängligheten betyder att artikeln finns tillgänglig i olika databaser för andra forskare och intresserade att läsa den. Andra aspekten handlar om artikelns presentation. Artikeln skall ha en tillförlitlig och enhetlig presentation vilket innebär att artikeln måste ha en inledning eller bakgrund, syfte, metod, resultat och diskussion. Tredje aspekten handlar om artikelns kritiska granskning. Före en artikel kan publiceras måste minst två oberoende experter granska arbetets innehåll och kvalitet. Efter det bestämmer granskarna om artikeln kan publiceras eller inte. (Forsberg & Wengström 2003 s. 64-65) Urvalets kvalitet ligger främst på hur bra urvalet överensstämmer med din problemställning. (Jacobsen 2007 s. 129-131)

Jag bestämde mig för att inkludera artiklar som har publicerats på 2000-talet, som behandlar skilsmässans inverkan på barnet eller barnens reaktioner vid en skilsmässa, som är skriven på finska, svenska eller engelska och som hittas fritt i olika databaser. Jag bestämde mig för att också inkludera en äldre artikel från år 1985 eftersom artikelns

kvalitet var hög och den svarade direkt på en av mina forskningsfrågor. Artiklarna skulle handla om barnens reaktioner på en skilsmässa eller om vuxna barns uppfattning om sin barndom i skilsmässofamiljer. Artiklarna skulle hittas från databaser som bara innehåller vetenskapliga artiklar. Jag har inte separerat de barn som upplevde en separation av föräldrarna från de som dessutom upplevde en skilsmässa, eftersom barnen reagerar på samma sätt vid en skilsmässa av sin mamma och pappa, oberoende av deras relationsstatus. Jag exkluderade artiklar som handlade om vuxna skilsmässobarn och hur skilsmässan har påverkat deras vuxenliv.

5.4 Innehållsanalys

Innehållsanalysmetoden hjälper forskaren att analysera innehållet i ett dokument. Innehållsanalysen börjas med att välja ut ett textavsnitt. I det här skedet är det viktigt att urvalskriterierna är tydligt formulerade och bestämda. Sedan skall texten brytas ned till mindre enheter. Analysenheten kan utgöras av t.ex. ord eller hela meningar. Efter det här skall forskaren utarbeta relevanta kategorier för analysen av data. I detta skede är det viktigt att forskaren har en klar föreställning till hurdana typer av kategorier, frågor och idéer som intresserar just honom. I sista skedet av analysen skall enheterna koda i överensstämmelse med kategorierna. Sedan skall man räkna förekomsten av enheter. Till sist skall man diskutera hur enheterna är hoplänkade och förklara varför de förekommer i texten så som de gör. Genom en innehållsanalys har man möjlighet att avslöja många ”dolda” sidor av texten. Oberoende av författarens medvetna avsikt så kan texten innehålla ett djupare rotat och eventuellt oavsiktligt budskap som kommuniceras genom texten. Innehållsanalysens styrka ligger i att man genom den kan kvantifiera innehållet i en text med en metod som är tydlig och som sedan kan upprepas av andra forskare. Med hjälp av metoden kan man lyfta ut bestämda enheter från texten och granska deras betydelse. (Denscombe 2000 s. 199-200)

Jag började min innehållsanalys med att skriva en översikt om de valda artiklarna (se bilaga 2). Sedan läste jag genom mina artiklar ännu en gång och skrev sammanfattningar på alla artiklar utgående från mina forskningsfrågor dvs. valde den information som var relevant just för min undersökning. Sedan printade jag ut sammanfattningarna och läste igenom dem noggrant. Under läsningen gjorde jag en

grovsortering av teman som jag tyckte var de relevantaste i artiklarna. Efter att alla teman hade hittats funderade jag ännu en gång igenom dem och formulerade mina slutliga teman. Sedan gav jag färgkoder åt de olika temana och flyttade informationen från sammanfattningar under de rätta temana. Sedan skrev jag temana och deras innehåll i en tabell som presenteras i resultatredovisningen. Teman förekommer i tabellen enligt innehållsmängden dvs. först presenteras det tema som hade mest innehåll.

5.5 Etik i litteraturstudier

Etik är en viktig del också i en litteraturstudie. En litteraturstudie får inte innehålla fusk eller ohederlighet. En etisk bedömning av urvalet och presentationen av resultatet skall också göras. Till sin litteraturstudie skall man välja studier som har fått tillstånd från en etisk kommitté eller som är etiskt granskat. Man skall noggrant redovisa alla artiklar som är inkluderade i litteraturstudien och arkivera dessa artiklar på ett säkert sätt i tio år. Det är oetiskt att lämna bort resultat. Därför är det viktigt att man också presenterar resultat som inte stöder hypotesen. (Forsberg & Wengström 2008 s. 77-78)

Alla mina artiklar är sökta från databaser som innehåller artiklar som är vetenskapligt granskade. Jag har framfört ett etiskt övervägande av artiklarna i samband med analysen. Artiklarna och deras innehåll är presenterade i litteraturöversikten (se bilaga 2). Alla artiklar är hittade genom sökningen som jag har beskrivit i ett skilt kapitel och presenterat i en tabell (se bilaga 1). Alla artiklar samt material från databearbetningen har arkiverats.

6 RESULTAT

Jag kommer att presentera resultaten i de kategorier som jag anser var relevantast i de valda artiklarna (se tabell 1). När man läser resultaten och pratar om skilsmässobarns liv är det viktigt att komma ihåg följande saker. Skilsmässans effekter på barnen har många olika variabler. I beaktande bör tas barnens ålder, stadiet av skilsmässan (före-, under- eller efter skilsmässan), föräldrarnas egen förmåga att kontrollera sina känslor under skilsmässan och svara till barnens behov samt familjerelationer och nivå av konflikter i familjen före skilsmässan. (Cohen 2002, Kim 2011) Likadana resultat har uppkommit i Strohschein's (2005) undersökning som beskriver barnens symptom som en process genom alla skilsmässans stadier. På barnens reaktioner påverkar inte bara stadiet av skilsmässan utan också hennes individuella utveckling och egenskaper. I presentationen av resultaten använder jag ordet "referensgrupp" när jag pratar om barn i familjer som inte hade genomgått skilsmässa. En del artiklar har undersökt ungdomar, men jag har valt att presentera resultaten från barnets perspektiv. Jag anser att ungdomarnas avreageringar också i viss mån kan tillämpas på mindre barn.

I följande figur har jag presenterat de teman som kom upp i de valda artiklarna. I varje tema finns olika reaktioner och numror efter dem som representerar numret av artikeln där reaktion har kommit upp (se bilaga 2 för artiklar).

Tabell 1. Skilsmässans följder på barn och familjen, delat i olika teman

Psykologiska problem	<ul style="list-style-type: none">○ Ångest och depression (1, 3, 8, 9, 7)○ Stress (9, 7)○ Lägre självkänsla (3)○ Större behov av mentalvårdstjänster (3)○ Skuld-känslor (4, 7, 9, 10)○ Stress och missnöje på boende arrangemang (6)○ Sorg och osäkerhet (7, 9, 10)○ Hjälplöshet (9)○ Rädsla (9, 10)○ Känslor av avslag och vanvårdande (9, 10)○ Lojalitetsproblem (7)○ Regression i utvecklingen (9, 10)
-----------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Separationsångest (10) ○ Sömn- och matsmältningsproblem (10) ○ Mera mardrömmar (10) ○ Livlig fantasi (10) ○ Återkallar händelser från skilsmässan (10)
Sociala problem	<ul style="list-style-type: none"> ○ Antisocialt beteende (1, 3) ○ Interna och externa beteendeproblem (4, 9, 10, 2) ○ Problem med auktoritet (10, 3) ○ Svag socialkompetens (5) ○ Anpassningsproblem (7) ○ Aggression (9, 10) ○ Barnet är fast vid sina föräldrar (10) ○ Testande av regler och gränser (10)
Problem i människoförhållanden	<ul style="list-style-type: none"> ○ Problem i människosamspel (1, 9, 2) ○ Dåliga relationer till pappa (3,6) ○ Problem att ha relationer med samma kön (8)
Känsla av att inte bli hörda	<ul style="list-style-type: none"> ○ Dålig information (7) ○ Barnens åsikt blir inte hörd (7) ○ Svag kommunikation mellan barn och föräldrar (7) ○ Behov att prata med professionella (7)
Dysfunktion i familjen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Mindre nöje med äktenskapet (1) ○ Större dysfunktion i familjen (1) ○ Högre nivåer av depression (1) ○ Färre psykosociala resurser (1) ○ Föräldrarnas känslor och beteende påverkar barnets beteende och välmående (5)

Varje tema som nämns i tabellen kommer att presenteras skilt i följande kapitel.

6.1 Psykologiska problem

Ångest och depression visar sig vara de allmännaste av barnens psykologiska problem. De tas upp i flera artiklar. (Strohschein 2005, Portnoy 2008, Richardson & McCabe 2001, Jolivet 2011, Bagshaw 2007) Enligt Strohschein (2005) är tiden just före skilsmässan och genast efter en kritisk tid för barnet eftersom nivån av depression och ångest då är höga. Enligt Strohschein (2005) visar skilsmässobarnen ångest och depression redan långt före skilsmässan sker. Detta betyder att barnens mentala problem börjar bildas redan i ett tidigt skede, före själva skilsmässan. Lika allmänt som depression och ångest hos skilsmässobarn är skuldkänslor om skilsmässan. (Copeland 1985, Bagshaw 2007, Jolivet 2011, Cohen 2002) Barnen känner sig ansvariga över föräldrarnas skilsmässa och försöker ibland få sina föräldrar ihop igen. Barnen kan också ha behov av att kontrollera situationen och kan börja vända den andra föräldern mot den andra. (Cohen 2002) Lojalitetsproblem togs upp i bara en artikel. Barnen känner sig m.a.o. tvungna att vara lojal mot båda föräldrarna om de strider. Situationen borde undvikas starkt, eftersom valen orsakar stress och ångest hos barnen. (Bagshaw 2007) Sorg och osäkerhet hör också till de känslor som är vanliga hos skilsmässobarn. (Bagshaw 2007, Jolivet 2011, Cohen 2002) Kroniska konflikter, det vill säga långvariga tider av konflikter mellan föräldrarna har visat sig orsaka känslor av osäkerhet bland skilsmässobarn. Överlag lider barnen som har upplevt skilsmässor med starka konflikter dubbelt mera av emotionella- och beteendeproblem. (Jolivet 2011) Rädsla och känslor av avslag och vårdnad nämns i några artiklar. (Jolivet 2011, Cohen 2002) I två undersökningar kom regression i utvecklingen hos skilsmässobarn upp. (Jolivet 2011, Cohen 2002) Andra psykologiska problem som togs upp var kronisk stress och känslor av hjälplöshet (Jolivet 2011), lägre självkänsla och ett större behov av mentalvårdens tjänster (Portnoy 2008), stress och missnöje över boendearrangemang (Kelly 2006), separationsångest, sömn – och matsmältningsproblem, mera mardrömmar, livlig fantasi samt återkallning av skilsmässostadiets händelser. (Cohen 2002)

Artiklarna lyfte också upp skillnader mellan flickors och pojkars psykologiska problem. Flickor lider mera av depression än referensgruppen där pojkarna igen känner sig mera hopplösa och förvirrade ju mera bedrövelsen i familjen ökar. (Portnoy 2008) I en undersökning visade sig att pojkar som hade beteendeproblem vara mera förvirrade av skils-

mässan och de skyllde ofta på sig själva. Detta resultat kunde påverkas av mammans egna psykologiska problem, eftersom mamman rapporterade både om sitt eget och pojkens välmående. Mammorna som led av depression och hade en negativ inställning till skilsmässan rapporterade att deras pojkar hade mera beteendeproblem. (Copeland 1985) Alla skilsmässobarn kan ha psykosomatiska symptom som försöker svara till känslor av ilska, förlust, sorg, känslan av att inte bli älskad och andra stressfaktorer. (Cohen 2002)

En artikel visar motstridiga resultat om barnens psykologiska problem. Ungdomarna i undersökningen hade svårare anpassning av livsnöje och led av ångest men skillnader till referensgruppen i depression, stress och självkänneteknik märktes inte. Artikeln medger att resultaten om depression är motstridiga med en hel del andra forskningar som har visat att skilsmässobarn har mera depression än referensgruppen, har lägre självkänsla och svårigheter med förhållanden med det motsatta könet. Ungdomarna ser ut att ha klarat sig bra från sina föräldrars skilsmässor eftersom skillnader i depression, stress, förhållanden med det andra könet och global självkänneteknik inte hittades. Förklaring till det här ligger möjligtvis i anpassningsmekanismer och ungdomsårens separation/individualiserings uppgift. Under denna period börjar ungdomarna separera sig från familjen och skapa autonomi. (Richardson & McCabe 2001)

6.2 Sociala problem

De största sociala problemen hos skilsmässobarn uppstår som olika beteendeproblem. (Copeland 1985, Jolivet 2011, Cohen 2002, Kim 2011) Exempel på sådana problem är t.ex. "Acting out" (impulsiva och okontrollerade raserianfall), problem med kontroll på sin ilska, svaga färdigheter att lösa konflikter och problem i människosamspel. Motstridiga resultat kom upp i Kims (2011) undersökning där inga problem med människosamspel eller interna beteendeproblem märktes före skilsmässan. Ökande externa beteendeproblem dök inte upp i någon fas av skilsmässan. De intressantaste resultaten från Copelands (1985) undersökning var att pojkarnas och flickornas beteendeproblem visade sig ha ett starkt samband med mammornas negativa inställning till skilsmässan och handledandebeteende. Pojkarnas beteendeproblem kunde inte ses som orsak till mammornas depression men flickornas beteendeproblem kunde. Artikeln förklarar det här med att det är mera stressigt och psykiskt tungt att ha en flicka med

beteendeproblem än en pojke, eftersom det är socialt mera acceptabelt. Antisocialt beteende nämndes i några artiklar. (Strohschein 2005, Portnoy 2008) Intressant i Strohscheins (2005) undersökning var att barnen visade antisocialt beteende genom hela undersökningen i alla skilsmässans stadier. Antisocialt beteende varken ökade eller minskade under undersökningen. I några artiklar nämns barnens problem med auktoritet. (Cohen 2002, Portnoy 2008) Detta kan förekomma som barnens behov av att kontrollera situationen och testa gränser och regler. En del barn kan börja bete sig mera aggressivt mot andra människor eller sig själv eller bli mera fast vid sina föräldrar. (Cohen 2002, Jolivet 2011) Enligt Amato och Cheadle (2008) kan man säga att skilsmässobarn har överlag svagare social kompetens än referensgruppen. Barnen utsatts också för en del anpassningsproblem under sina föräldrars skilsmässor. (Bagshaw 2007) I barnens sociala liv kan anpassningssvårigheter vara relaterade till t.ex. anpassning till främmande tidtabeller, olika regler och fysiska miljöer och frånvaro av den andra föräldern.

6.3 Problem i människoförhållanden

Barnens närmaste människoförhållanden i ung ålder är förhållandena till mamman och pappan. Därför kommer jag att koncentrera detta kapitel resultat till problem som uppstår i de här förhållandena. Intressant var att resultaten i valda artiklar gällande förhållanden med mammor och pappor koncentrerade sig bara på barnens känslor mot pappan som hade flytta bort när skilsmässan hände.

Skilsmässobarn har allmänt problem i människosamspel. (Stroschein 2005, Jolivet 2011, Kim 2011) Enligt Richardson och McCabe (2001) har en del barn problem speciellt med relationer med samma kön. I deras undersökning hittades inga problem bland skilsmässobarn i relationer till motsatta kön. Fast undersökningen gjordes bland ungdomar, är det viktigt att ta upp detta resultat eftersom de är motstridiga med en del andra forskningar. (se t.ex. Portnoy 2008)

Bara en tredjedel av skilsmässobarn säger att de är nära med sin pappa. Ungdomarna känner att deras pappor inte bryr sig om dem eller att de kanske inte ens älskar dem. (Portnoy 2008) Mistande av den andra föräldern upplevdes som en av de mest negativa

aspekterna av skilsmässan. De rapporterade också att pappan inte mera är deras preliminära källa för närhet, disciplin eller emotionellt stöd. Ungefär hälften av barnen vill ha mera kontakt med sina pappor och en tredjedel vill ha starkare kontakt med sin pappa. En allmän åsikt var att tiden som föräldrarna träffar sina barn borde delas jämnt. Barnen som levde i gemensam vårdnad av deras föräldrar upplevde mindre känslor av förlust och såg inte lika ofta sitt liv genom ”skilsmässoglasögon”. Man har fått många resultat där unga vuxna har ett dåligt förhållande med sin bortflyttade pappa. Orsaker till detta har varit brist på tillgivenhet och tillit samt få erbjudande av hjälp. Barnen önskar att de skulle få vara mera inblandade i boendearrangemang och att det skulle finnas flexibilitet i situationen. Barnen som fick träffa sin andra förälder när som helst upplevde boendearrangemangen mera tillfredsställande. Ungdomar vars föräldrar ville anpassa träfftiderna angående ungdomars livssituation upplevde mindre ilska och var närmare med sina föräldrar. Vistelserätten borde planeras enligt barnens ålder och anpassningskapacitet, kvalitet av förälder-barn relationen och satsning på föräldraskap. (Kelly 2006)

6.4 Känsla av att inte bli hörda

Detta tema togs upp i endast en artikel men den är desto viktigare. Enligt Bagshaw (2007) tenderar professionella och föräldrar fortfarande att inte lyssna på barnens önskemål och åsikter i skilsmässan. Resultaten visar att barnens behov är varierande och mångfaldiga. Barnens upplevelser var ändå ganska konsekventa, speciellt i familjer där det hade varit allvarliga konflikter mellan föräldrarna och våld. Barnen kände allmänt att de inte blir tillräckligt bra eller på rätt informerade om skilsmässan. De ville bli mera hörda i saker som berör dem i skilsmässan. Före man inkluderar barnet och lyssnar på dem måste man dock ta i beaktande barnets ålder samt individuella skillnader. Barnen upplevde också att det saknades kommunikation mellan dem och deras föräldrar angående skilsmässans orsaker och vad skilsmässan innebär till barnen. Barnen ville ha mera information direkt från sina föräldrar. Barnen rapporterade i intervjun att de tyckte det var viktigt att få komma och prata med någon om skilsmässan. Alarmerande var att mest av barnen inte visste hur de skulle komma någonstans att prata. (Bagshaw 2007)

Artikeln föreslår att man borde skapa mera integrerad service som man skulle ha lätt tillgång till i urbana och lantliga områden. Servicen borde möta stöd- och anpassningsbehoven hos barnen. Servicen skulle kunna bygga sig på rådgivning, informationstillstånd, terapeutiska grupper, barnens utbildningsgrupper, föräldrarnas utbildningsgrupper samt barnvänliga nätsidor. Allt detta innebär fortsatt skolning av professionella nära barnet dvs. personal i skolan och i dagvården. All reklam som görs av servicen borde riktas till barnen och göras på barnens nivå. Barnen skall uppmuntras att ta kontakt och de skall veta vart de ska ta kontakt. (Bagshaw 2007)

6.5 Dysfunktion i familjen

Till sist tar jag upp resultat som rör dysfunktion i familjen. Ämnet i sig är inte ett symptom av skilsmässan utan snarare en central orsak till barnens anpassningssvårigheter vid en skilsmässa. Som jag redan har konstaterat i ett tidigare kapitel är barnens reaktioner till skilsmässan en process. (se t.ex. Stroschein 2005) Amato och Cheadle (2008) har i sin undersökning använt en teori om standardfamiljens miljömodell. Enligt denna modell ökar äktenskapskonflikter och skilsmässorisken problem i barnens beteende och utveckling. Undersökningen bekräftar denna hypotes, eftersom sambandet mellan äktenskapskonflikter och barnens beteendeproblem kunde se urstatistiken. Enligt Amatos och Cheadles undersökning beror barnens beteendeproblem på miljön och sociala problem på genetiska faktorer. Viktigt är också att komma ihåg hur stor inverkan föräldrarnas beteende och sätt att hantera skilsmässans konflikter har på barnet. Växelverkan mellan barnens beteendeproblem och föräldrarnas äktenskapskonflikter påverkar även varandra. Enligt Stroscheins (2005) undersökning kunde i skilsmässofamiljer ses en del tecken som berättar om dysfunktion i familjen redan långt före skilsmässan. De här familjernas föräldrar kände sig mindre nöjda med sitt äktenskap, led av högre nivåer av depression och hade allmänt färre psykosociala resurser att erbjuda till sina barn. Man kan alltså konstatera att dysfunktion i familjen är något som är centralt när man pratar om barnens reaktioner och illamående vid en skilsmässa.

7 ANALYS OCH TOLKNING AV RESULTATET

I detta kapitel analyserar jag mitt resultat och kopplar ihop det med min teoretiska referensram. Teman som kom upp i resultatredovisningen är ihopsatta med delar av den teoretiska referensramen. Jag kommer att upprepa en del av min teori i analysen för att bättre förklara hur den hänger ihop med resultatet. Analysen kommer att skrivas från daghemmets synvinkel eftersom arbetet ämnar öka kunskapen om arbete med skilsmässobarn i dagvården.

Socialpedagogik är en central teori inom sociala områdets utbildningar. Jag kommer att tillämpa socialpedagogikens möjligheter och betydelse i de enskilda problemområdena hos skilsmässobarn i form av Bent Madsens modell om socialpedagogisk handlingskompetens. Bent Madsen menar i sin teori om socionomens handlingskompetens att alla fyra kompetenser borde användas parallellt för att femte kompetensen skall uppnå sin renaste form. (Madsen 2001 s. 226-227) I denna analys kommer jag att tillämpa de olika kompetensernas på de olika problemområden som skilsmässobarn har.

7.1 Socialpedagogisk syn i arbetet med skilsmässobarn

Socialpedagogiken strävar efter att svara på problem som uppstår på grund av sociala eller pedagogiska nödsituationer i vårt moderna samhälle. (Madsen 2001 s. 11-15) Statistiken visar att skilsmässor är ett ökande problem i vårt samhälle. Året 2005 upplevde ca 16 000 barnfamiljers föräldrar en skilsmässa i Finland. (Koskela 2008 s. 5) Detta betyder att det finns allt för många barn som lider av de mångsidiga problem som skilsmässan orsakar dem. Skilsmässor har blivit mera och mera allmänna och kan klart ses som en pedagogisk och social nödsituation i vårt samhälle. Fler och fler socionomer jobbar nuförtiden i daghem i Finland och via dem har också socialpedagogiken hittat sin väg till dagvården. Den lever där tillsammans med den traditionella pedagogiska synen men hämtar också mycket nytt med sig som kan hjälpa speciellt de barn och familjer som genomgår en kris i sitt liv eller behöver extra stöd till sina barn.

Flera artiklar konstaterar att barnens reaktioner till skilsmässan är en process som påverkas av olika stadier av skilsmässan samt barnens individuella egenskaper och utveckling. (Cohen 2002, Kim 2011, Stroschen 2005) Till socialpedagogisk professionalitet hör till att man kan identifiera sociala sammanhanget i klientens liv och hennes individuella resurser. (Ranne 2002 s. 134-137) I min analys kommer jag att prata mycket om det hur viktigt tidigt stöd och tidig identifiering av problem är med tanke på skilsmässobarn. För att professionella t.ex. på ett daghem skall kunna identifiera problem i god tid och börja jobba med barnet krävs det att föräldrarna gör personalen medvetna om problemen hemma. När alla människor i barnens liv är medvetna om eventuella problem och riskfaktorer i barnens liv i ett tidigt skede kan målmedvetet arbete börjas före skador i barnens välmående och utveckling sker. (Koskela 2008 s. 31-32) Detta är viktigt när det gäller skilsmässobarnens problematik eftersom problemen kan ha långvariga effekter på barnet. Om dessa problem inte hanteras kan de ha allvarliga följder i ungdomsålder och vuxenålder. (se t.ex. Portnoy 2008) Genom hela analysen har jag försökt hålla fokus i socialpedagogikens tre centrala begrepp gemenskap, delaktighet och dialog (Ranne 2002)

7.2 Produktiv kompetens i arbetet med skilsmässobarn

Den produktiva kompetensen i Madsens modell föreställer pedagogens förmåga att ordna om sin miljö samt skapa nya sätt att handla. Kompetensen innehåller också förmågan att kunna medge till sig själv om man inte kan någonting och kunna be om hjälp. (Madsen 2006 s. 228)

Ett praktiskt exempel av produktiva kompetensens behov uppstår om barnens psykologiska och sociala problem skapar behov att ordna om miljön på daghemmet. Om barnet beter sig aggressivt och kan anses som ett hot för andra människor eller sig själv måste en miljö skapas så att det känns tryggt för både barnet själv och andra barn samt personalen. Barnen måste också få utrymme att uttrycka sina andra negativa känslor på ett sätt så att hon känner sig trygg och accepterad. Om barnet inte vill visa sina känslor utan håller de inne är det viktigt att den professionella har kompetens att ordna tillfällen där barnen har lättare att uttrycka sig. Barnen måste kunna lita på den vuxna och känna sig trygg att kunna prata om sina svåra känslor. Detta kan kräva speciella tillfällen som

den professionella måste ordna i vardagen. Barnet som reagerar kraftigt på föräldrarnas skilsmässa utmanar alltid personalen i gruppen att fundera ut nya sätt att handla och fungera i vardagen. Skilsmässobarnets ökande psykiska och sociala krav måste kunna mötas på ett sätt så att resten av barngruppen inte behöver lida av det. Till den produktiva kompetensen hör också att fråga om hjälp från andra professionella. Om pedagogen på daghemmet känner att barnens situation inte kan hjälpas i daghemmets miljö och verksamhet måste man kunna be om hjälp t.ex. från specialbarnträdgårdsläraren eller i värsta fall barnskyddet. Barnskyddet bör kontaktas i sista hand då barnens välmående och utveckling är hotad på grund av familjens situation i hemmet.

Skilsmässobarn har ofta i något skede av skilsmässan problem i människosamspel och sina människoförhållanden. Med småbarn kan problem ses i form av bråk och strid i leksituationer. Detta förekommer oftast därför att barnet inte kan nämna känslor som han har och tar dem därför ut genast när konflikter uppstår. Självklart har alla barn problem i det här området i något skede i utvecklingen men det är pedagogens ansvar att kunna se kontexten. Barnen kan också reagera till skilsmässan på helt motsatt sätt som t.ex. dra sig bort från leken och ha svårigheter att leka med andra. Här krävs produktiva kompetenser för att komma på nya sätt att få gruppen att fungera tillsammans och ta alla till hänsyn i vardagen. Bra exempel är olika teman och övningar som bidrar till ökande vänskap och samspel i gruppen.

7.3 Expressiv kompetens i arbetet med skilsmässobarn

Den expressiva kompetensen handlar om pedagogens estetiska och emotionella dimensioner. Först menar Madsen att pedagogen måste vara medveten över sin egen kropp och hur hon uttrycker sig. Hon måste också ha sensitivitet mot klienten och förstå all den kunskap och erfarenhet som varje människa har inne i sig och skapa verksamhet som får ut denna kunskap och erfarenhet. (Madsen 2001: 229)

Daghemmet är en viktig miljö för barnet både socialt och psykiskt. Där formar barnet nära kontakter med sina jämnåriga och personalen på daghemmet. Som vi kan se i resultatredovisningen kan skilsmässan orsaka många olika känslor till barnet som

många berör osäkerhets- och tillitsproblem. Barnens känslor kan också avspeglas i hans andra relationer, inte bara i relationer med mamman och pappan. Eftersom barnet känner att hans föräldrar inte mera bemöter hans säkerhetsbehov kommer han också att testa hållbarheten av hans relation till andra vuxna. Det är viktigt att personalen på daghemmet är känsliga mot barnens behov och att de kan bemöta dem och bekräfta barnens känsla om att ingen kommer att övergiva honom eller vanvårda honom. En del skilsmässobarn kan inte visa sina negativa känslor eftersom de inte själv förstår dem eller vet hur de borde reagera på dem. Expressiva kompetensen blir nyttig i tillfällen där pedagogen måste skapa sådan verksamhet där barnen kan uttrycka de här svåra känslorna. Sensitivitet behövs för att se barnens intresse för olika former av kreativ verksamhet som t.ex. musik, drama och konst. Barnens individuella egenskaper och intressen påverkar vilken den rätta verksamheten som barnen kan använda för att få fram sina känslor. När man pratar om pedagogens kroppsspråk är det viktigt att vara medveten om hurdant kroppsspråk man använder sig av med barnen, och föräldrarna, för att de kan känna sig trygga och välkomna. Kroppsspråket är den första saken som den andra människan iakttar i möten mellan människor och det har stort betydelse i skapande av tillit och tro på den professionella.

7.4 Kommunikativ kompetens i arbetet med skilsmässobarn

Den kommunikativa kompetensen föreställer all interaktion med andra människor. Interaktionens etiska principer är att den andra människan är just som jag: hon har känslor, egen identitet, egen vilja, handlingsförmåga och en språklig förmåga. Kommunikationen innehåller också en känsla av tillit; tillit till att den andra talar sanning och tillit till personen. (Madsen 2001 s. 230)

Kommunikationen är ett av nyckelverktygen i dagvårdsarbete. Vi kommunicerar dagligen med barnen, deras familjer och våra kollegor. Som redan konstaterats i kapitlet om barnens psykologiska problem, handlar många av dem om bristfällig tillit och rädsla av att bli övergiven av vuxna. Barnen visar dessa känslor inte bara till sina föräldrar utan också till andra vuxna som står nära dem som t.ex. dagvårdspersonalen. Rätt kommunikation är ett viktigt medel för att skapa trygghet hos de här barnen. Människorelationer och allmän stämning på daghemmet måste förmedla barnet känslan

av att han inte blir bortglömt eller övergivet, att han är uppskattad och älskad och att hans individuella behov tas i beaktande. Detta kan vi skapa med en kommunikation som är åldersanpassad och anpassad till en rätt situation. Självklart är att kommunikationen med föräldrarna också är centralt för att skapa ett gott samarbete som innehåller tillit och känsla av att barnens bästa är alltid i centrum.

Känsla av att inte bli hörda är en bortglömd sak när det gäller skilsmässobarn. En allmän åsikt är att speciellt småbarn inte har några åsikter om sin situation eller att man inte borde lyssna på dem när det gäller beslut som berör dem. Förstås måste man komma ihåg att ett litet barn inte är moget att bestämma för sig själv och att ansvaret över barnets välmående ligger alltid hos vuxna. I resultatredovisningen pratade barnen mycket om att de inte fick tillräckligt med information om skilsmässan och att föräldrarna inte pratade med dem tillräckligt om vad som hände. Vad det gäller småbarn dvs. barn mellan 0-6 år skulle jag vilja närma saken från en annan synvinkel. Småbarn som inte ännu kan uttrycka sig så mångsidigt kan berätta om sina åsikter och upplevelser på många andra sätt. Oftast gör de det i annat sällskap än i sällskapet av sina föräldrar, t.ex. i daghemmet. Personalens ansvar är då att förmedla barnens reaktioner och möjliga åsikter till föräldrarna och försöka fungera som en länk mellan de vuxna och barnet. Dialogen måste dock utföras så att föräldrarna inte känner sig hotade eller pressade på något sätt. Personalen måste påpeka att barnets bästa är viktigast och att alla försöker samarbeta för att göra det bättre för barnet.

I resultatredovisningen konstaterade jag redan att dysfunktion i familjen är något som kan finnas i barnets liv redan långt före skilsmässan och orsaka problem i barnets beteende. Eftersom grunden i socialpedagogisk handling ligger i dialog, (Ranne 2002) är det ett bra medel att börja reda ut barnets familjesituation. Det är viktigt att kunna identifiera barnets beteendeproblem i god tid och skilja dem från vanliga utvecklingskriser. Genom en öppen kommunikation med föräldrarna kan man tillsammans fundera ifall problemen hemma är orsaken till barnets problem i dagvården. En del människor kan vara väldigt privata i saker som berör deras familjesituation och därför är det viktigt att vara diskret när man tar upp ämnet med föräldrarna. Det är bra att ha tillräckligt med material och evidens om barnets beteende före man tar upp ämnet med föräldrarna så att personalen kan motivera sin oro.

7.5 Analytisk/syntetisk kompetens i arbetet med skilsmässobarn

Den analytiska/syntetiska kompetensen föreställer pedagogens kunskapsdimension. Kompetensen innehåller all vår kunskap om världen runt oss. Viktigaste kunskapen som pedagogen måste ha för att utföra socialpedagogiska handlingar är deltagarnas förutsättningar, deras levnadsvillkor och kunskap om sin egen handlingsförmåga som pedagog. (Madsen 2001 s. 231-232)

Denna kompetens täcker pedagogens kunskap om skilsmässobarnet och hennes familj. Kompetensen skall användas på samma sätt, oberoende vilket problemområde man pratar om. Innan pedagogen börjar fundera på hur man bäst ska hjälpa det enskilda skilsmässobarnet måste hon ta i beaktande familjens situation, i vilket skede skilsmässan är, barnens individuella egenskaper samt hur mycket föräldrarna egentligen har berättat om skilsmässan och barnens situation till personalen på daghemmet. Man måste alltid komma ihåg att ansvaret över barnens uppfostran alltid ligger hos föräldrarna och dagvårdens uppgift är att stöda barnens utveckling och familjen. Man måste sträva efter en bra kommunikation med föräldrarna och att inga interventioner bör utföras utan att föräldrarna har meddelats och det har diskuterats med dem.

7.6 Handlingskompetens i arbetet med skilsmässobarn

Handlingskompetens, som Madsen också kallar till femte kompetensen, innehåller en kombination av alla fyra kompetenserna. Pedagogens egen personlighet och sätt att kombinera de fyra kompetenser bestämmer hurdan hennes egen handlingskompetens är. (Madsen 2001: 234-236)

Man kan inte betona tillräckligt att den femte kompetensen, eller handlingskompetensen, är den viktigaste av alla kompetenser. Det är för att den är ett resultat av syntesen som pedagogens egen personlighet, tankesätt och de olika kompetenserna formar. Med hjälp av socialpedagogiska handlingskompetensen kan den professionella alltså jobba med skilsmässobarns problematik från många olika synvinklar. Det handlar om t.ex. att anpassa miljön så att barnen har utrymme att visa

sina känslor, anse hurdan form av verksamhet passar bäst till barnet, hurdan kommunikation skall användas med barnen och föräldrarna samt hurdan kunskap man behöver innan man börjar arbeta med skilsmässobarn. Det är viktigt att komma ihåg är att huvudsaken med dagvården är att stöda barnets utveckling och välmående. Meningen är också att dagvården skall ha en fungerande fostringsgemenskap med föräldrarna där barnets bästa ligger i fokus. Idén med femte kompetensen är att den är annorlunda hos alla och att alla kan plocka bitar från de olika kompetenserna för att forma ett eget sätt att handla och tänka i sitt arbete. Det är också viktigt att dela med sig erfarenheter och fråga efter andras åsikter i sin arbetsgemenskap. På det sättet kan den professionella få nya idéer och utveckla sin handlingskompetens konstant.

Handlingskompetensen används som ett verktyg för att hjälpa skilsmässobarn och det är viktigt att komma ihåg att alla de olika kompetenserna behövs för att handlingen skulle få sin renaste form. Madsen pratar om att i användning av de enskilda kompetenserna skall man alltid koppla dem ihop med den femte kompetensen. (Madsen 2001 s. 235) Femte kompetensen innehåller pedagogens uppfattning av sig själv och hurdan pedagog hon vill vara samt till vad hon vill använda sin handlingskompetens. Med andra ord är det just femte kompetensen som tillsammans med de enskilda kompetenserna gör handlingen meningsfullt. Handlingskompetensen är ett resultat av syntesen av en enskild kompetens och femte kompetens.

8 DISKUSSION

Syftet med mitt examensarbete var att ta reda på hur barnen reagerar vid en skilsmässa och hur man kan använda sig av socialpedagogiska handlingskompetensen i arbetet med skilsmässobarn för att stöda deras utveckling och välmående. I detta kapitel kombinerar jag mina resultat i förhållande till mina forskningsfrågor och tidigare forskning. Jag diskuterar även hur jag lyckades med metodvalen, pratar om arbetslivsrelevans samt ge förslag på vidare forskning.

8.1 Slutdiskussion

Min första frågeställning var *Hurdan inverkan har skilsmässan på barnet och hur reagerar barnet till en skilsmässa?* Skilsmässans inverkan på barnet är inte svartvit eller likadan hos alla barn. Hur skilsmässan syns hos barnet och inverkar på barnet beror på många olika faktorer som t.ex. barnets ålder, stadiet av skilsmässan samt föräldrarnas beteende och kapacitet att bemöta barnets behov. Barnens reaktioner och symptom visade sig också vara en process som kan börja redan långt före själva skilsmässan. I resultaten kom upp fem teman som man kunde dela skilsmässobarnens problematik i. Beroende på temana visade sig barnens reaktioner vara mångsidiga och komplexa. I temat *psykologiska problem* kom klart upp barnens tendens att lida av depression och ångest samt känna sig ansvariga för skilsmässan. Också sorg och osäkerhet var vanliga känslor. I temat *sociala problem* stod interna och externa beteendeproblem ut. Som exempel på externa beteendeproblem nämndes ”acting out” som betyder plötsliga raseriavbrott. I några sammanhang kom också aggressioner upp som passar ihop med externa beteendeproblem. Resultaten gav inte en klar bild över vad de menade med interna beteendeproblem, men antisocialt beteende som nämndes skilt skulle kunna vara en form av det. Testande av regler och gränser samt problem med auktoritet nämndes också i sociala problem temat. Temat *problem i människoförhållande* kan ses som en underkategori till sociala problem. Temat kom upp i resultatet dock så ofta att jag ville behandla det som ett skilt tema. Barnen visade sig ha problem med människorelationer och speciellt svårt med sin pappa. Detta förekom oftast om pappan hade flyttat bort hemifrån när skilsmässan hände. Temat *känsla av att inte bli hörda* förekom bara i en artikel men jag valde att ta det upp som en skilt tema på grund av dess betonade betydelse i arbetet med skils-

mässofamiljer. FN:s konvention om barnens rättigheter betonar att barnet som är kapabelt att forma en egen åsikt skall ha möjlighet att uttrycka dessa åsikter om alla saker som berör barnet själv. Åsikter skall tas i beaktande i enlighet med barnens ålder och utvecklingsstadium. (FN:s konvention om barnens rättigheter 2009) I resultatet kom fram att barnen vill bli mera hörda och få bättre information om skilsmässan. De upplevde också att de hade svag kommunikation med sina föräldrar och hade behov av att få prata med professionella. Sista temat *dysfunktion i familjen* fungerar i mina resultat mera som en förklaring till barnens illamående i skilsmässofamiljer. Barnen som bodde i familjer som innehöll mindre nöje med äktenskapet, högre nivåer av depression och färre psykosociala resurser led i tidigare skede av olika problem och hade svårare anpassning till skilsmässan.

Resultaten som jag fick angående skilsmässobarns reaktioner och skilsmässans inverkan på barnet var i största del liknande som jag hade förväntat mig. Det som var nytt för mig var att barnen kan ha symptom redan långt före skilsmässan. Eftersom detta förklarades med större dysfunktion i familjen kan man ifrågasätta om man alls kan prata om barnens illamående före skilsmässan i sammanhang med skilsmässan. Med detta menar jag att dysfunktion i familjen kan vara tillfälligt och inte leda till en skilsmässa. Viktigaste att tänka på är att själva skilsmässan nödvändigtvis inte är skadligt för barnet, utan det är tiden före och efter skilsmässan som är avgörande vad som gäller barnens reageringar till skilsmässan. I temat psykologiska problem var överraskande att så många barn kände skuld känslor över föräldrarnas skilsmässa. Detta förklarar varför kommunikationen är så viktig med barn när skilsmässan händer. Barnen skall inte lämnas ensamma med sina tankar kring skilsmässan utan orsaker och händelser kring ämnet skall förklaras åt barnet.

Min andra frågeställning var *Vad innebär socialpedagogisk handlingskompetens inom dagvården?* Mina resultat gav också ett svar till denna forskningsfråga. Socialpedagogisk handlingskompetens betyder inom dagvården ett mångsidigt professionellt tankesätt och handlingsförmåga. I ljuset av produktiva kompetensen betyder det konkreta idéer och förmågan att ändra den pedagogiska miljön så att den kan anpassas till olika barns behov och olika situationer. Den innehåller också förmågan att kunna erkänna sina egna brister och använda sig av det multiprofessionella teamet som hela dagvården

består av. Socialpedagogisk handlingskompetens innebär också sensitivitet mot barnens olika behov och känslor. Eftersom socialpedagogiken strävar efter att handleda klienten till att hjälpa sig själv betyder det i dagvården att anpassa miljön så att barnet har utrymme och möjlighet att uttrycka sig. I verksamhet där barnen kan syssla med något som han själv tycker om och samtidigt uttrycka sina känslor uppfyller den professionella socialpedagogikens grundtanke ”det sociala möter det pedagogiska”. Kommunikation är också en viktig del av handlingskompetensen. Via kommunikation skapar vi tillit och bra relationer med barnen och våra kollegor. Kommunikationen är också med i de alla andra delarna av handlingskompetensen och den är grunden till all interaktion med andra människor. Före man kan börja utföra verksamhet och använda sig av de andra delarna av socialpedagogisk handlingskompetens bör man ha tidigare kunskap och bakgrundsinformation som kallas till analytiska/syntetiska kompetensen. Denna kompetens innebär all information som vi har av oss själva som professionella samt information om barnet och hans familj. Det vad vi här kallar till handlingskompetens är alltså ett resultat av olika delar i vårt arbete. Det handlar om hur vi bestämmer att använda oss av de olika delarna av handlingskompetensen och hur vår egen personlighet påverkar vårt sätt att handla och tänka. Man kan konstatera att socialpedagogisk handlingskompetens aldrig är färdig utan den utvecklas konstant samtidigt när vi bemöter nya barn och familjer samt byter arbetsmiljö.

Detta resultat gav mig en chans att tänka på Madsens teori från en praktisk synvinkel. Teorin öppnade sig för mig på ett djupare sätt när man kunde sätta de olika kompetenserna i ett sammanhang som jag själv är van att jobba i.

Min tredje frågeställning var *Hur kan man använda sig av den socialpedagogiska handlingskompetensen i arbetet med skilsmässobarn?* Analysen visade sambandet mellan skilsmässobarns problematik och socialpedagogisk handlingskompetens. Jag tycker själv att svaret ligger i den femte kompetensen dvs. handlingskompetensen. Eftersom skilsmässobarns problematik är mångsidigt och beror på många olika faktorer är det också självklart att man inte kan använda sig av bara den ena eller den andra kompetensen som förekommer i Madsens teori. Den femte kompetensen är en syntes av de fyra andra kompetenserna. Den professionella plockar åt sig bitar av de olika kompetenserna till sitt arbete och bildar ett eget sätt att arbeta och tänka. Detta kallas handlingskompe-

tens. På samma sätt skall man närma sig skilsmässobarns problematik. Olika kompetenserna kan lösa olika problem hos de här barnen bättre än de andra men de alla behövs för att barnets alla behov kan tillfredställas.

Ett praktiskt exempel är en verksamhetsstund med ett barn som har antisociala problem och tillits problem. Pedagogen måste först använda sig av den produktiva kompetensen för att skapa utrymme och personalresurser till verksamheten. Sedan väljer hon en passlig stund till verksamheten genom att iaktta barnets humör och beteende med att använda sig av den expressiva kompetensen. Analytiska/syntetiska kompetensen föreställer den information som pedagog redan har om barnet och det hjälper henne t.ex. att välja en sådan form av verksamhet som intresserar barnet. Den kommunikativa kompetensen är med genom hela verksamheten eftersom interaktion mellan barnet och pedagog förutsätter det. Genom detta exempel ser vi hur de olika bitarna bygger upp en socialpedagogisk händelse med bestämda mål och verktyg.

8.2 Metodikdiskussion

Viktigaste orsaken varför jag valde att göra en litteraturstudie var att mitt ämne handlade om småbarn och jag ansåg att intervju med småbarn skulle vara för stor utmaning. Det skulle också ha varit svårt att få tillstånd till intervjuer med de här barnen eftersom skilsmässor ofta är känsliga och privata saker. Jag visste också att det finns mycket publicerat om skilsmässobarn och att resultaten inte skiljer sig mycket mellan ny och gammal forskning. När jag började fundera på analysen var innehållsanalys den som kändes lämpligast med tanke på mitt syfte. Jag utgick från en tanke att människan har många olika nivåer som högst antagligen alla påverkas på något sätt av skilsmässan. Eftersom innehållsanalysen baserar sig på att hitta olika teman från det material man har samlat kändes det som ett naturligt val.

Jag tycker att mitt val av metod lyckades bra. Utmanande var att hitta artiklar som handlade om småbarn eftersom största delen av artiklarna handlade om ungdomar eller unga vuxna. Jag tror att detta beror på det att småbarn är svåra att undersöka. Det kan också bero på att skilsmässobarns problematik i viss mån påminner om småbarns utmanande beteende som beror på deras utvecklingsfaser. Jag medger att via en intervjuundersök-

ning t.ex. med daghemspersonal skulle jag ha fått mera specifika svar om småbarn och undersökningens trovärdighet skulle ha varit större. Innehållsanalysen var också rätt val eftersom det var givande och klart att jobba med olika teman och plocka fram information från artiklar enligt dem.

När man pratar om intern validitet menar man huruvida resultaten uppfattas som riktiga. I kvalitativa studier pratar man oftast om bekräftbarhet istället för intern validitet. I granskningen av bekräftbarhet försöker man skapa förståelse om vad som är *riktigt*. Det finns olika sätt för att testa bekräftbarhet i kvalitativa forskningar. Ett sätt är att kritiskt granska källor och information av källor. Man skall alltså granska de mest centrala faser i forskningsprocessen, det vill säga urvalet och analysen. I granskningen av urvalet måste man ifrågasätta om rätta människor har intervjuats och vilken typ av information de har förmedlat till intervjuaren. I granskning av analysfasen skall man bedöma om kategorisering och presentation av resultat återspeglar data. Ett annat sätt är att validera resultatet genom kontroll mot andra fackmän, annan teori och empiri. Om resultatet man har fått överensstämmer med en eller flera andra undersökningar kan man säga att validitet har styrkts men inte att dina egna resultat är sanna eller riktiga. Om två undersökningar har använt två olika angreppssätt och är oberoende av varandra når samma resultat kan man säga att bekräftbarheten har styrkts ytterligare. (Jacobsen 2007 s. 156-160)

I kvalitativa studier kallas extern validitet också för överförbarhet. Detta begrepp handlar om i vilken grad kan undersökningens resultat generaliseras från ett mindre urval till en större population. Man skall dock komma ihåg att syftet med kvalitativa studier inte är att generalisera urvalet av enheter till en större grupp enheter. De här typerna av studier försöker snarare beskriva och förstå ett visst fenomen. Generalisering är oftast omöjligt eftersom urvalet väljs ut enligt strikta kriterier och med ett klart syfte. Det är möjligt i vissa fall att generalisera kvalitativa studiers resultat men man måste argumentera det väl. Om t.ex. många respondenter har svarat samma sak kan man argumentera att detta var generellt hos enheten. Man kan aldrig bevisa att resultatet går att generalisera, bara argumentera för det. Testandet av överförbarhet kan också utföras med att jämföra resultat med andra forskningar. Om två eller flera forskningar har kommit till samma slutsatser i olika kontext, kan man i viss mån säga att resultatet går att generaliseras. (Jacobsen 2007 s. 166-169)

Reliabilitet eller trovärdighet testas mätmetodens förmåga att uppnå samma resultat i upprepning av undersökningen. Det vill säga om en annan forskare tar fram samma material och utför forskningen med samma metod, vilken är sannolikheten att han kommer till samma resultat som jag. (Forsberg & Wengström 2003 s. 107) Ett sätt att mäta reliabilitet är att fundera på undersökareffekten. Detta betyder att den intervjuade påverkas av intervjuaren. Det är viktigt att undersökaren resonerar kring detta problem i sin undersökning. Ett annat hot mot trovärdigheten i kvalitativa studier är slarv vid nedteckning och analys av data. (Jacobsen 2007 s. 170-172)

Bekräftbarhet i min undersökning anser jag att vara stark. Jag har inkluderat artiklar som alla är vetenskapliga och har ett relevansvärde på *hög* eller *mellan* till mina forskningsfrågor. Artiklar som fick värdet *låg* exkluderade jag från undersökningen. Jag har också utfört en systematisk litteraturgenomgång för att bekräfta kvaliteten på de valda artiklarna. I min resultatredovisning har jag presenterat resultaten objektivt och så att de motsvarar artiklarna. Jag har också presenterat resultat som inte överensstämmer med min teori eller som annars är motstridiga. Detta har jag gjort för att undvika ohederlighet och för att förstärka undersökningens trovärdighet. Vid analysen är jag medveten om att min egen tolkning har påverkat analysen och de slutsatser som jag har dragit är mina egna och föreställer inte någon annans åsikt. Mina resultat överensstämmer med en del av mina tidigare forskningar (jfr Väyrynen 2008, Tast 2003, Salo 2009) och därför anser jag att bekräftbarheten i min undersökning styrks ytterligare. Överförbarheten i min undersökning argumenterar jag också att vara stark eftersom flera undersökningar har fått liknande resultat. Eftersom mitt urval innehöll bara 10 artiklar gör det överförbarheten en aning svagare. Ett större urval kunde ha gett pålitligare resultat. Artiklar som inkluderades var alla på engelska och detta är också en faktor som gör överförbarheten svagare eftersom det inte är mitt modersmål. Det är möjligt att jag inte har kunnat plocka alla relevanta resultat till min undersökning. Reliabiliteten i min undersökning lär också vara ganska stark eftersom resultaten överensstämmer med flera forskningar. En annan forskare kan dock få avvikande resultat eftersom tolkningen av resultat alltid är individuellt.

8.3 Undersökningens arbetslivrelevans

Årligen upplever över 30 000 barn i Finland sina föräldrars skilsmässa. Av det här kan man konstatera att antalet skilsmässobarn i dagvården är nästan lika stort. För att dagvården fullständigt skulle kunna hjälpa barnen som drabbas av sina föräldrars skilsmässa tycker jag att det är viktigt att förstå problematiken bakom de här barnen och deras erfarenheter. Man kan inte hjälpa de här barnen förrän man själv vet vilka saker man skall koncentrera sig på och före man vet hur barnen kan avreagera när deras föräldrar genomgår en skilsmässa. Mitt arbete kan fungera som en guide till dagvårdspersonalen när det gäller skilsmässobarns problematik. Resultat som jag presenterar i det här arbetet kan också ge tips om hur man konkret kan jobba med de här barnen.

Förebyggande arbete är i sin renaste form när familjerna inte ännu är barnskyddets klienter. Här spelar dagvården en stor roll. Jag anser att mitt arbete kan vara en stor nytta till dagvårdspersonalen i deras förebyggande arbete med skilsmässofamiljer, eftersom det innehåller både praktiska råd till arbetet med barnen samt en översikt på barnens reaktioner och beteende. Desto tidigare man börjar ta barnens avvikande beteende i beaktande och börjar jobba med den, desto bättre resultat kan man nå och hindra större problem. Enligt barnskyddslagens 3§ finns förebyggande barnskyddsarbete för att främja och skydda barns tillväxt, utveckling och välbefinnande samt för att förstärka föräldraskap. (Barnskyddslagen 417/2007) Förebyggande arbete är alltid planerat och målinriktat. Socionomen har mycket att ge dagvården. Hon har kompetens att jobba både med barnet och med hela familjen. Mitt arbete riktar sig till socionomer som jobbar inom dagvården. Teoretiska referensramen för mitt arbete är inriktat till socionomer, men de praktiska råd och barnens reaktioner är något som alla inom dagvården kan ha nytta av.

8.4 Förslag på vidare forskning

För att specificera småbarnsreaktioner vid en skilsmässa finns det behov av en kvalitativ intervju forskning bland dagvårdspersonal. Undersökningen skulle möjligtvis också kunna utföras bland barnrådgivningen och familj rådgivningen eller någon annan instans som jobbar med skilsmässofamiljer. Om undersökningen skulle utföras bland föräldrar är risken att svaren inte är objektiva och det skulle sänka på trovärdigheten av studien. Utveckling av en stödverksamhet till skilsmässobarn skulle också vara ett intressant projekt. Verksamheten skulle kunna utvecklas så att den skulle kunna användas i daghem och hemma parallellt. På det sättet skulle också samarbete kring skilsmässobarn ökas mellan dagvård och hem. Verksamheten skulle bidra till att underlätta barnens krishantering och känslor kring skilsmässan. Detta kunde utföras i form av olika uppgifter och övningar. Det skulle även vara nyttigt att undersöka hur dagvårdspersonalen själv uppfattar arbetet med skilsmässobarn.

KÄLLOR

Amato, P. & Cheadle, J. 2008, Parental divorce, marital conflict and children's behavior problems: A comparison of adopted and biological children, I: *Social Forces*, Vol. 86, No. 3, March 2008, s. 1139-1161, Tillgänglig:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10&vid=7&hid=11> Hämtad 9.5.2012

Bagshaw, D. 2007, Reshaping responses to children when parents are separating: Hearing children's voices in the transition, I: *Australian social work*, Vol. 60, no. 4, December 2007, s. 450-465 Tillgänglig:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10&vid=5&hid=11> Hämtad 9.5.2012

Bromberg, M. & Hakovirta, M. 2009, Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen, I: Hämäläinen J., Kääriäinen A. & Pölkki, P. (toim). 2009, *Ero, Vanhemmuus ja tukeminen*, Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto / Neuvo – projekti, s. 123-144

Bryman, A. 2011, *Samhällsvetenskapliga metoder*, upplaga 2, Malmö: Liber, 683 s.

Cohen, G. 2002, Helping children and families deal with divorce and separation, I: *Pediatrics* Vol. 110 No. 5, November 2002, ISSN 0031 4005, s. 1019-1023, Tillgänglig:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10&vid=9&hid=11> Hämtad 9.5.2012

Copeland, A. 1985, Individual differences in children's reaction to divorce, I: *Journal of clinical child psychology*, Vol. 14, spring 1985, s.11-19, Tillgänglig:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10&vid=11&hid=11> Hämtad 9.5.2012

Denscombe, M. 2000, *Forskningshandboken – För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Lund: Studentlitteratur, 292 s.

FN:s konvention om barnens rättigheter, uppdaterad 5.11.2009, Tillgänglig:
http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko Hämtad 21.5.2012

Forsberg, C. & Wengström Y. 2003, Att göra systematiska litteraturstudier – Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning, Stockholm: Författarna och bokförlaget Natur och Kultur, 207 s.

Jolivet, K. 2012, The psychological impact of divorce on children: What is a family lawyer to do? I: American Journal of Family Law, v.25, no.4, 2012 ISSN 0891-6330, Tillgänglig: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10&vid=13&hid=11> Hämtad 9.5.2012

Kelly, J. 2006, Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research, I: Family Process, Vol. 46, No.1, 2006, s. 35-52, Tillgänglig:
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=14&hid=11&sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10> Hämtad 9.5.2012

Kim, H. 2011, Consequences of parental divorce for child development, I: American Sociological Review, June 2011, vol. 76 no. 3, s. 487-511, Tillgänglig:
<http://asr.sagepub.com/content/76/3/487.full.pdf+html> Hämtad 18.5.2012

Koskela, R. 2008, Ero lapsiperheessä – Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Libris Oy, 38 s.

Madsen, B. 2001, Socialpedagogik, Lund: Studentlitteratur, 244 s.

Portnoy, S. 2007, The psychology of divorce: A lawyer's primer, Part 2: The effects of divorce on children, I: The American journal of family law, 2007, Vol. 21, No. 4, s. 126-134, Tillgänglig:
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=16&hid=11&sid=e1e68d41-6b1a-4aae-9449-1fc2cd679e7d%40sessionmgr10> Hämtad 9.5.2012

Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T., & Ruusunen, T. 2005, Sosiaalipedagoginen ammatillisuus - Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi, Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, 121 s.

Richardson, S. & McCabe, M. 2001, Parental divorce during adolescence and adjustment in early adulthood, I: Adolescence, Vol. 36, No. 143, 2001, Tillgänglig:
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=9&sid=98aebd61-8d6e-4282-ba67-f54b557bdacd%40sessionmgr12> Hämtad 14.5.2012

Salo, S. 2011, Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 156 s. Tillgänglig:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36861/9789513944476.pdf?sequence=1>
Hämtad 28.12.2011

Stakes. 2005, Grunderna för planen för småbarnsfostran, En korrigerad upplaga, Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy, 50 s.

Strohschein, L. 2005, Parental divorce and child mental health trajectories, I: Journal of marriage and family 67, 2005, s. 1286-1300 Tillgänglig:
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=4d679359-2e2e-4d0d-a4e7-ad033361b601%40sessionmgr110&vid=2&hid=104> Hämtad 18.5.2012

Tast, E. 2003, Sosionomin (AMK) osaamisprofiili varhaiskasvatuksessa ammattikorkeakoulun opettajien näkemänä, Tampere: Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, 156 s. Tillgänglig:
http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMKJulkisetDokumentit/Yleisopalvelut/Julkaisupalvelut/Kirjat/opetus_ohjaus_ja_osaaminen/Sosionomin_AMK_osaamisprofiili.pdf Hämtad 28.12.2011

Väyrynen, K. 2008, Lapsen tuska huoltoriidassa – Elämää vanhempien välissä, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 79 s. Tillgänglig:
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19004/URN_NBN_fi_jyu-200810235825.pdf?sequence=1 Hämtad 28.12.2011

Barnskyddslagen 2007/413, Tillgänglig: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
[Hämtad 17.2.2012](#)

Salo, S. Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun, I: Hämäläinen J., Kääriäinen A. & Pölkki, P. (toim). 2009, Ero, Vanhemmuus ja tukeminen, Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo – projekti, s. 104-122

BILAGA 1

Lista på databas och sökord

Databas	Sökord	Träffar	Inkluderade
Academic search elite	Divorce, child, reaction, behavior	50	4
SAGE	Divorce, child, behavior, reaction	28	0
ARTO	Lapsi, avioero	2	0
ProQuest	Divorce, child, kid, reaction, behavior	30	0
Avhandlingar.se	Divorce and child	17	0
SOCindex	Children of divorced parents, divorce	248	2
CINAHL	child, divorce or separation + manual sökning	481 + 3	3 + 1
Uppsatser.se	Skilsmässa och barn	31	0

BILAGA 2

Översikt över de valda artiklarna

Titel, publikationsår, land, författare	Syfte	Undersökningsgrupp	Metod	Utvärdering/Resultat	Kvalitet
1. Parental Divorce and Child Mental Health Trajectories 2005 Canada Lisa Strohschein	Att jämföra barnens mental hälsa utveckling mellan de barn som upplevde sina föräldrars skilsmässa tills år 1998 och dem vars föräldrar stanna ihop.	Barn i ålder 4-7 när forskningen började. Barnen bodde i början med båda föräldrar, men en del familjer upplevde skilsmässa under forskningens gång.	Kvalitativ The National Longitudinal Survey of Children and Youth (NLSCY) startades 1994 och intervjuer utfördes med 2-års mellanrum med originella gruppen.	Barnen i skilsmässofamiljer har färre psykosociala resurser och lider därför mera av mental hälsa problem redan före skilsmässan än barnen i hela familjer.	Hög
2. Consequences of parental divorce for child development 2011 USA Hyun Sik Kim	Att undersöka hur skilsmässan påverkar barnens kognitiva färdigheter och icke-kognitiva inslag i tre olika skeden av skilsmässan; Före, under och efter skilsmässan.	Datansamling skedd genom barnens liv från dagvården till 8 klass.	Kvalitativ Analys av insamlade data från the Early Childhood Longitudinal Study – Kindergarten Class 1998-1999 (ECLS-K)	Under skilsmässan hade barnen svårigheter i matematiska ämnen, färdigheter i människo samspel och en kraftig ökande av internal beteende problem Efter skilsmässan upplevdes svårigheter i matematik och människo samspel	Hög

				Inga svårigheter hittades i barnens läsförmåga eller ökande av external beteende problem Inga problem före skilsmässan hittades.	
3. The Psychology of divorce: A lawyer's primer, Part 2: The effects of divorce on children 2008 USA Sandford M. Portnoy, PH.D.	Artikeln beskriver empirisk undersökning om hur skilsmässan påverkar barnet. Artikeln är skriven från en advokats synvinkel men jag koncentrerar mig på barnens reaktioner vid en skilsmässa.	Sammanfattning av tidigare forskning kring ämnet barn och skilsmässa	Kvalitativ Litteraturstudie	Studier visar motstridiga resultat om hur långvariga skador skilsmässa kan orsaka på barn. Skilsmässan kan orsaka följder i olika kategorier; Psykologiska problem, beteende problem, akademiska svårigheter, problem i sexualitet och förhållanden och bedrävelse. Studien presenterar också olika anpassnings mekanismer som barn utvecklar.	Hög
4. Individual differences in children's reactions to divorce 1985 USA Anne P. Co-	Att undersöka sambanden mellan skilsmässobarnens beteendeproblem och hur ofta barnen var sjuka. Jag koncentrerar	59 pojkar och 49 flickor i ålder 6-12, 108 mammor. Alla barnmamma par hade nyligen genomgått skilsmässa	Kvalitativ I undersökningen intervjuades både barn och deras mammor. Barn blev också observerade i lek situation.	Skillnader mellan pojkar och flickor hittades inte när de själv svarade på en enkät om sitt välmående. Pojkar vems mammor upplevde sig själv arg, förvirrad och	Mellan

peländ	rar mig till barnens perspektiv.			ångestful visade att ha mera beteende problem. Flickor som hade mera beteende-problem upplevde också skuld-känslor, lägre kognitiva förmågor och mera ilska. Mammornas depression och negativa känslor visa sig att bero på flickornas problembeteende.	
5. Parental divorce, marital conflict and children's behavior problems: A comparison of adopted and biological children 2008 USA Paul R. Amato and Jacob E. Cheadle	Att undersöka sambanden mellan föräldrars äktenskaps problem, skilsmässa och barnens beteende problem i förhållande till tre olika modeller. Också inverkan av gener undersöks.	4 997 barn i ålder 5-18, 4 877 biologiska och 120 adopterade	Kvalitativ Analysering av data från "National Survey of Families and Households" – projekten. Föräldrar svara till korta frågor av sina alla barn som bodde i hus-hållet. Respondenter delades senare till två grupper; barn i hel familj och barn som upplevt skilsmässa (vårdnadshavaren hade inte gift sig på nytt)	Resultaten av undersökningen passar ihop med standard familj miljö modellen dvs. Barn i skilsmässofamiljer visade mera beteende problem än barn i hela familjer. Barn effekt modellen eller passiv genetisk effekt modellen fick inte stöd i resultaten icke i biologiska barn eller adopterade.	Hög

<p>6. Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research</p> <p>2007</p> <p>USA</p> <p>Joan B. Kelly</p>	<p>Artikeln beskriver empirisk och klinisk undersökning om barnens boende arrangemang efter skilsmässan. Artikeln beskriver också barnens egna tankar om boende arrangemang.</p> <p>Jag koncentrerar mig till barnens tankar om ämnet.</p>	<p>Utvärdering av tidigare forskning kring ämnet barnens liv efter skilsmässan</p>	<p>Kvalitativ studie</p> <p>Litteraturstudie från empirisk och klinisk forskning</p>	<p>Resultaten visar att största delen av barn vill ha mera tid med pappan och starkare förhållande med honom önskas.</p> <p>Barnen önskar att föräldrar tar deras åsikter i beaktande angående boende arrangemang och att flexibilitet i möten av den andra föräldern finns.</p>	<p>Hög</p>
<p>7. Reshaping responses to children when parents are separating: Hearing children's voices in the transition</p> <p>2007</p> <p>Australia</p> <p>Dale Bagshaw</p>	<p>Att höra barnens röst och åsikter under skilsmässan och att utveckla barncentrerad modell inom service av skilsmässosfamiljer</p>	<p>19 barn intervjuades (9 pojkar och 9 flickor)</p> <p>Barn var i ålder 8-12, ett par bröder var 12 år och 19 år</p>	<p>Kvalitativ studie</p> <p>En litteraturstudie och telefonintervjuer användes</p>	<p>Resultat visar att barnen inte blir hörda tillräckligt. Barnens behov var varierande och mångfaldig. Service riktad till familjer och barnen vid en skilsmässa borde ha barnens bästa i centrum och prioritera barnens säkerhet och välmående.</p>	<p>Hög</p>

<p>8. Parental divorce during adolescence and adjustment in early adulthood</p> <p>2011</p> <p>Australien</p> <p>Stacey Richardson and Marita P. McCabe</p>	<p>Att undersöka hur skilsmässan och motstrider mellan föräldrar påverkar barnen i ungdomsåren och hurdan förhållande har de här barnen till sina föräldrar</p>	<p>167 studenter (146 kvinnor och 21 män) i ålder 18-25. 64 kvinnors och 12 mäns föräldrar hade skilt sig när respondenter var i ålder 11-17</p>	<p>Kvalitativ studie</p> <p>Intervjustudie och frågeformulär användes.</p>	<p>Barn från skilsmässofamiljer hade lägre livsnöje, mera ångest och dålig självkännetdom. Konflikter mellan föräldrarna orsaka till barnen lägre livsnöje, depression, ångest, stress och självkännetdom. Barnen som hade upplevt större konflikter hade också sämre relationer med sina föräldrar.</p>	<p>Mellan</p>
<p>9. The Psychological impact of divorce on children: What is a family lawyer to do?</p> <p>2011</p> <p>USA</p> <p>Kendra Randall Jolivét</p>	<p>Artikeln sammanfattar empiriska resultat av forskning om skilsmässans inverka på barnet och hur kan en advokat jobba för barnets bästa vid en skilsmässa.</p> <p>Jag koncentrerar mig till delen av skilsmässans inverka på barnet.</p>	<p>Sammanfattning av forskning kring skilsmässans inverka på barnet och råd till advokater hur de kan utveckla sitt jobb till barncentrerad tänkesätt</p>	<p>Kvalitativ Litteraturstudie</p>	<p>Resultaten visar att barnen som utsatts till en kronisk konflikt lider av en stor mängd beteende och emotionella problem t.ex. osäkerhet och skam.</p>	<p>Hög</p>

<p>10. Helping children and families deal with divorce and separation</p> <p>2002</p> <p>USA</p> <p>George J. Cohen, MD, and the committee on psychosocial aspects of child and family health</p>	<p>Klinisk rapport om hur barnen reagerar till skilsmässan och hur man kan hjälpa dem och hela familjen</p> <p>Barnläkarens synpunkt</p>	<p>Att klargöra hur barnläkaren kan bäst hjälpa familjen som genomgår en skilsmässa. Artikeln behandlar barnens och vuxnas behov av hjälp skilt.</p>	<p>Kvalitativ</p> <p>Litteraturstudie</p>	<p>Barnens reaktioner till skilsmässan beror på många olika faktorer.</p> <p>Barnen under 3 år avspeglar oftast sin vårdares reaktioner som t.ex. sorg och fränvaro. Barnen visar också en del fysiska reaktioner som t.ex. ökande gråt och sömnproblem.</p> <p>Barnen i ålder 4-5 år har tendens att skylla sig själv om skilsmässan.</p> <p>Barn i skolålder börjar visa mera externa beteende problem och ha motgångar i skolan.</p>	<p>Hög</p>
---	--	--	---	---	------------